

Reactienota integrale effectenanalyse Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden

Inleiding

De minister van Economische Zaken en Klimaat (EZK) heeft in overleg met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een keuze gemaakt voor de kabelroute en de locatie van het transformatorstation ten behoeve van het windpark op zee Ten noorden van de Waddeneilanden, het zogenaamde voorkeursalternatief (VKA).

In de fase van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau zijn de tracéalternatieven op zee en land bepaald en is een beoordelingskader opgesteld waarmee de tracéalternatieven in MER fase 1 onderzocht zijn. De Commissie m.e.r. heeft advies over het MER fase 1 gegeven. Nadat de milieueffecten van de verschillende tracéalternatieven in het MER fase 1 zijn onderzocht, is de integrale effectenanalyse (IEA) opgesteld waarin naast de onderscheidende milieueffecten, ook omgevingsaspecten, technische haalbaarheid, kosten en toekomstvastheid zo objectief mogelijk worden beschreven voor de kabelroutes en locaties voor het transformatorstation. Van 8 juni 2020 tot en met 6 juli 2020 is eenieder in de gelegenheid gesteld een reactie te geven op de integrale effectenanalyse. In deze reactienota zijn de reacties weergegeven en voorzien van een beantwoording. Deze reacties heeft de minister meegenomen in zijn afweging over het voorkeursalternatief.

De regionale overheden is om advies gevraagd over de integrale effectenanalyse (regioadvies) en hebben hierbij de reacties uit de omgeving meegenomen. Op 2 oktober 2020 is een regioadvies uitgebracht. Ook is Rijkswaterstaat (RWS) om advies gevraagd. Naar aanleiding van de zorgen zoals onder andere geuit in deze reactienota heeft TenneT nog een aanvullend verziltingsonderzoek uitgevoerd in samenspraak met LTO Noord. Het onderzoek is te vinden op de website www.netopzee.eu/tennoordenvandewaddeneilanden. Op basis van alle reacties, het regioadvies en het advies van RWS heeft de minister van EZK in afstemming met het ministerie van BZK een voorkeursalternatief (voorkeursalternatief) gekozen.

Nu de keuze voor het voorkeursalternatief is gemaakt, start MER fase 2. In deze fase wordt het voorkeursalternatief meer in detail op milieueffecten onderzocht en wordt een Passende Beoordeling (onderzoek naar de effecten op Natura 2000 gebied) gedaan. Ook wordt aanvullend onderzoek gedaan naar omgeving en technische haalbaarheid, om tot een zo optimaal mogelijk voorkeursalternatief te komen. In het participatieplan is opgenomen hoe de omgeving betrokken wordt bij deze verdere uitwerking. De Commissie m.e.r. wordt ook om een advies gevraagd over het MER fase 2. Het voorkeursalternatief wordt vastgelegd in het inpassingsplan en voor dit voorkeursalternatief worden de benodigde vergunningen en ontheffingen aangevraagd. Deze stukken zullen in ontwerpfase ter inzage worden gelegd met de mogelijkheid om formeel in te spreken.

Reacties

Indiener	Reactie	Beantwoording
1.		
1.1	<p>Op de vraag welk effect uit de integrale effectenanalyse het meest belangrijk is voor de keuze van een voorkeursalternatief geeft indiener aan dat het resultaat het belangrijkste is. Indiener doet de suggestie na te gaan hoeveel elektriciteit we in Nederland nodig hebben voor 1. verlichting; 2. apparatuur voor huishoudens en industrie, datacenters en elektrische auto's; 3. verwarming d.m.v. waterstof. Wellicht is het zinvol ook (kern)centrales te bezitten die elektriciteit omzetten in waterstof voor het behalen van de doelstelling 100%-aardgasvrije-woningen.</p>	<p>In de Routekaart windenergie op zee 2030 heeft het kabinet vastgelegd dat in 2030 verschillende windparken op zee zijn gebouwd en op land zijn aangesloten. Het windenergiegebied Ten noorden van de Waddeneilanden is één van deze gebieden. In voorliggend project gaat het om de verbinding van het windenergiegebied naar het hoogspanningsnet op land. De keuze voor windenergie op zee als één van de maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen in 2030 met 49% te verminderen ten opzichte van 1990 (zoals is vastgelegd in het klimaatakkoord) en de locatie van het windenergiegebied zijn voor dit project een gegeven. In de periode tussen 2024 en 2030 wil het kabinet nieuwe windparken op de Noordzee bouwen. Samen met de huidige windparken op zee, dienen die voldoende duurzame stroom op te leveren voor 40 procent van het huidige totale elektriciteitsverbruik in Nederland in 2030. Bij het bepalen van dit percentage is gekeken naar al het verwachte elektriciteitsgebruik, ook naar de door u gesuggereerde onderdelen. Deze plannen zijn vormgegeven in de 'Routekaart windenergie op zee 2030'. Deze routekaart geeft aan welke windenergiegebieden op de Nederlandse Noordzee, waar, wanneer en met welke omvang uitgegeven en in gebruik genomen worden. In voorliggend project gaat het allen over de verbinding van het windenergiegebied naar het hoogspanningsnet op land. Waterstof speelt in het project een rol in de zin dat we de ontwikkelingen volgen. Binnen het ministerie van EZK werkt er ook een team aan dit onderwerp. U kunt hier meer over lezen in de kabinetsvisie waterstof die 30 maart 2020 is gedeeld¹. In het programma</p>

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2020/03/30/kamerbrief-over-kabinetsvisie-waterstof/Brief+kabinetsvisie+waterstof+.pdf>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		waterstof dat momenteel wordt opgestart wordt in bredere zin gekeken naar de suggestie die u doet.
1.2	Voor de keuze van een voorkeursalternatief geeft indiener aanvullend aan dat een combinatie van zonne- en windenergie, warmtenetten en waterstof wenselijk is. Indiener vindt het omzetten van elektriciteit in waterstof efficiënter dan het aanleggen warmtenetten en voorkomt veel graafwerk.	In de Verkenning aanlanding netten op zee 2030 ² , uitgevoerd in 2018, is gekeken naar niet conventionele alternatieven voor de aansluiting van het windenergiegebied op het hoogspanningsnet. Dit betreft onder meer het omzetten van de opgewekte windenergie in waterstof op zee. Deze opties waren op dat moment niet kansrijk als alternatief. Op de belangrijke momenten in het project wordt gecheckt of de uitgangspunten van destijds nog steeds gelden. Vooralsnog zijn er geen inzichten die leiden tot een andere conclusie. Het vervoer van de energie met een wisselstroomverbinding is nog steeds de beste vorm voor deze verbinding. Dit laat onverlet dat wanneer de energie aan land is gekomen, deze kan worden geleverd aan een waterstof elektrolyser op land voor de productie van groene waterstof.
2.		
2.1	Indiener heeft een akkerbouwbedrijf en percelen landbouwgrond in de Eemspolder, waarin het traject Eemshaven west getekend is. Indiener vindt voor de keuze van het voorkeursalternatief het effect op de omgeving het belangrijkste. In de kustpolders is zeer goede landbouwgrond voor de teelt van hoogwaardige gewassen. Op dit moment zijn al veel problemen met verzilting. Indiener is bang dat die problemen alleen maar veel groter gaan worden als er een kabeltracé komt	De aspecten andere gebruiksfuncties (waaronder landbouw) en verzilting zijn opgenomen in de integrale effectenanalyse, evenals de zorgen vanuit de omgeving voor een tracé door agrarisch gebied en de eventuele mogelijkheden voor mitigatie en compensatie. De minister heeft deze aspecten dan ook betrokken bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren of compenseren. Daar waar technisch noodzakelijk worden boringen toegepast. Bij de verdere uitwerking wordt gekeken naar mogelijke optimalisaties. Agrariërs kunnen deelnemen aan de werkgroep, zodat hun belangen goed meegenomen worden in de verdere uitwerking van het tracé.

² <https://www.rvo.nl/onderwerpen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/hoogspanning/verkenning-aanlanding-netten-op-zee-2030>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	door deze polders. Ook de vergraving van de gronden zal een negatief blijvend effect hebben op de gewassen.	Naar aanleiding van de zorgen zoals o.a. geuit in deze reactienota heeft TenneT nog een aanvullend verziltingsonderzoek uitgezet bij Antea Group. Hierbij is onder andere gekeken naar (gewas)schades. LTO Noord en haar adviseur op dit vlak (Acacia Water) hebben meegekeken tijdens het onderzoek en hebben de conceptrapportage beoordeeld. Naar aanleiding hiervan zijn er gezamenlijke (Antea en Acacia Water) aanpassingen doorgevoerd, resulterend tot de definitieve rapportage. Het onderzoek is te vinden op de website www.netopzee.eu/tennoordenvandewaddeneilanden .
2.2	Indiener heeft de voorkeur om via de oostkant de Eemshaven binnen te gaan.	Voor kennisgeving aangenomen. Een route om via het water aan de oostkant de Eemshaven binnen te gaan is niet meegenomen in het NRD omdat deze route technisch/ruimtelijk niet mogelijk is. Meer informatie over de voor- en nadelen van verschillende routes naar Eemsgaven is te vinden op de website www.netopzee.eu/tennoordenvandewaddeneilanden .
3.		
3.1	Indiener geeft de voorkeur aan het alternatief Vierverlaten en Eemshaven, die zijn in verband met de groei op de toekomst beter. Tevens zitten deze locaties meer in de buurt van industrie dan dorpen, in verband met geluidsoverlast die in de omgevingsgeluiden moeten opgaan. De provincie Groningen kan de werkgelegenheid ook wel gebruiken.	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de door indiener gewenste aansluitlocatie gekozen.
3.2	Indiener vindt de locatie Burgum niet geschikt voor de toekomst in verband met niet voldoende groei, komt dicht in de buurt van de dorpen en huizen,	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is beantwoording van deze reactie niet langer relevant.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>Schatzenbergbos en Noordermar zijn stille gebieden waar veel mensen wandelen en sporten met ook veel recreatie in de buurt. Dus geen omgevingsgeluiden, om de geluidsoverlast op te heffen. Door de centrale as is de nodige natuur al aangetast en door dit, zou het nog meer aangetast worden.</p>	
4.	Nederlandse Vissersbond	
4.1	<p>Het is onzeker wat de invloed van windparken en bijbehorende constructies op zee op het zeeleven en de visstand is. Voor de beroepsvisserij is dit van essentieel belang en daarom is de Nederlandse Vissersbond dan ook van mening dat in het kader van het 'voorzorgsbeginsel' nader onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek dient plaats te vinden, nu te veel onduidelijk is aangaande de impact op het ecosysteem.</p>	<p>Dit deel van de zienswijze gaat zijdelings over aspecten die in het project Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden worden geregeld. In het windenergie op zee ecologische programma (WOZEP) wordt onderzoek gedaan naar effecten van grootschalige windenergie op zee (60 GW). Een eerste onderzoek is afgerond waarbij geconcludeerd wordt dat er effecten zijn te verwachten, maar de mate en wanneer deze optreden nog onzeker zijn. Vervolgonderzoek loopt nog. Al het ecologisch onderzoek is hier te vinden. In het Noordzeeakkoord is afgesproken dat WOZEP wordt verlengd voor de periode 2024-2030 en wordt geïntensiveerd. In het monitorings- en onderzoeksprogramma van het Noordzeeakkoord wordt bekend of en hoe het onderzoek naar de effecten op commerciële vissoorten meegenomen kan worden. In 2030 staat er voor circa 11,5 GW aan windenergie op zee en beslaan windparken circa 3% van het Nederlands continentaal plat (dit is inclusief de ruimte tussen de turbines).</p>
4.2	<p>Indiener is van mening dat de nog te ontwikkelen en te realiseren windparken op zee geplaatst moeten worden in gebieden die weinig worden bevestigd. Kabeltracés moeten de kortste route door de zeebodem volgen en op voldoende</p>	<p>Dit deel van de zienswijze gaat slechts zijdelings over aspecten die in het project Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden worden geregeld. Bij het aanwijzen van windenergiegebieden in (herzieningen van) het Nationaal Waterplan zijn de gevolgen voor de visserijsector in kaart gebracht in het daarvoor opgestelde Plan MER. Vertegenwoordigers van de visserij hebben hierbij steeds de</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>diepte worden gegraven. De beroepsvisserij pleit voor het ontzien van belangrijke visbestekken, de zogenaamde 'visserij hotspots'. Het mijden van visgronden bij de aanleg van windparken en bijhorende kabels is een belangrijke voorwaarde voor de duurzame ontwikkeling van de windenergiesector én het behoud van een duurzame, economisch gezonde, visserijsector.</p>	<p>mogelijkheid gehad voor inbreng. Het kabinet heeft de gevolgen voor de visserijsector afgewogen tegen het belang van de bijdrage van windenergie op zee aan de verduurzaming van onze nationale energievoorziening. Daarbij heeft het kabinet opwekking van duurzame (wind)energie op zee tot activiteit van nationaal belang benoemd. Andere activiteiten van nationaal belang zijn scheepvaart, olie- en gaswinning, CO₂-opslag, zandwinning en defensie. In de ruimtelijke afweging is het streven van het kabinet om zoveel mogelijk rekening te houden met andere belangen, zoals die van de visserij, of om activiteiten te combineren. In de integrale effectenanalyse wordt ingegaan op de hinder voor de visserij. De effecten van het Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden op de visserij zijn in het MER fase 1 in beeld gebracht en de zorgen vanuit de visserijsector beschreven in hoofdstuk 4 'Omgeving' van de integrale effectenanalyse. Deze effecten zijn afgewogen bij de keuze voor een voorkeursalternatief.</p>
4.3	<p>Het plaatsen van kabels en platforms voor nieuwe windmolenparken op zee beperkt de commerciële (beroeps-)visserij. Medegebruik en doorvaart bij windmolenparken is slechts zeer beperkt toegestaan. De sleepnetvisserij lijdt nagenoeg het volledige verlies en krijgt daar niets voor terug. Indiener is van mening dat gericht onderzoek nodig is naar opties van doorvaart en medegebruik.</p>	<p>Dit deel van de zienswijze gaat slechts zijdelings over aspecten die in het project Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden worden geregeld. Het project Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden richt zich op het aanleggen van een platform op de Noordzee, een kabelverbinding naar land en het realiseren van een 380 kV transformatorstation op land. Wat betreft de kabelverbinding op zee: de werkzaamheden voor aanleg van de kabels zijn tijdelijk van aard en kennen een beperkt ruimtebeslag, waardoor de effecten voor de visserij beperkt zullen zijn. Het moment dat werkzaamheden plaatsvinden wordt afgestemd met de sector scheepvaart en visserij. Ter plaatse van de kabelverbinding is na de aanleg geen visverbod aan de orde, alleen een ankerverbod. Daarmee levert de aanwezigheid van de kabels geen beperkingen op voor de visserij. De kabels komen in de zeebodem te liggen op de vanuit de watervergunning vereiste diepte. Het platform komt in het windenergiegebied. In het Noordzeeakkoord (2020) is opgenomen</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>dat visserij met vaste vaartuigen (bijvoorbeeld manden en koren) en maricultuur in (delen van) alle nieuwe windparken worden toegestaan. Inzet is dat in nieuwe windparken logische passages worden aangewezen voor visserijschepen tot 46 meter dag en nacht onder alle omstandigheden. Op grond van de huidige beleidsnota Noordzee 2016-2021 is bodemberoerende visserij in windparken verboden. De reden hiervoor is dat het gebruik van bodemberoerende vistuigen schade kan toebrengen aan de kabels tussen de windturbines en de platforms op zee en daarmee de levering van energie in gevaar brengt. Recentelijk zijn in opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) onderzoeken uitgevoerd naar de mogelijkheden voor een visserijvriendelijk windpark. Uit de rapporten kan worden geconcludeerd dat visserij met bodemberoerende vistuigen in de toekomstige windparken op zee alle belanghebbenden zal raken en de prijs van energie opgewekt door de betreffende windparken op zee zal verhogen. De hoge kosten om de kabels binnen het windpark op diepte te houden en dit te monitoren, zodat de kabels niet beschadigen, wegen niet op tegen de vangstopbrengst bij het toestaan van bodemberoerende visserij in deze gebieden. De onderzoeken zijn te raadplegen op: www.offshorewind.rvo.nl/interfacestudies.</p>
4.4	De belangen van de beroepsvissers worden te weinig erkend in de belangenafweging en realisatie van plannen in de Noordzee.	In de integrale effectenanalyse zijn de effecten van het Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden in beeld gebracht. Ook zijn de aandachtspunten vanuit de beroepsvissers benoemd, onder meer in deze reactienota en in het hoofdstuk 'Omgeving' in de integrale effectenanalyse. De minister heeft dan ook dit belang meegewogen bij de keuze voor het voorkeursalternatief.
4.5	De Nederlandse Vissersbond uit haar zorg over de visbestanden van de doelsoorten waarop de Nederlandse vissersvloot momenteel commercieel vist in de	Zie tevens beantwoording bij reactie 4.1. Dit gedeelte van de zienswijze heeft voornamelijk betrekking op de mogelijke effecten van de windparken op zee (en daarmee het kavelbesluit) en niet van het net op zee. Het kavelbesluit valt buiten de scope van het Net op

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>Noordzee. Momenteel is er te weinig bekend over de effecten van windparken of bijbehorende constructies op zee op het bestaande ecosysteem en de daarin voorkomende, gezonde, visbestanden. Initiële onderzoeken die reeds zijn uitgevoerd tonen aan dat er een aanmerkelijke kans is dat de plaatsing van windparken in zee op termijn effect zal, dan wel kan, hebben op de samenstelling van diverse soorten binnen het ecosysteem. De Nederlandse Vissersbond is dan ook van mening dat in het kader van het 'voorzorgsbeginsel' nader onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek dient plaats te vinden, nu te veel onduidelijk is aangaande de impact op het ecosysteem. En indien nodig dienen door de exploitanten van windparken maatregelen te worden genomen om significant negatieve effecten op het ecosysteem te mitigeren.</p>	<p>zee Ten noorden van de Waddeneilanden. In het MER fase 1 voor Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden is gekeken naar eventuele effecten van de kabels op het ecosysteem op zee. In het MER fase 2 zal hier in meer detail naar worden gekeken, evenals naar de effecten van het platform.</p>
4.6	<p>De beroepsvisserij heeft te maken met diverse natuurbeschermingsregels en daartoe behorende wetgeving. Het wordt steeds lastiger om de benodigde vergunningen op basis van de Wet natuurbescherming (Wnb-vergunningen) te verkrijgen. Daarvoor is het zeer belangrijk om te weten wat de cumulatieve effecten zijn van diverse activiteiten op zee. Daarom zou de</p>	<p>Dit gedeelte van de zienswijze heeft voornamelijk betrekking op de realisatie van windparken op zee en daarmee het kavelbesluit en niet op het net op zee. Het kavelbesluit valt buiten de scope van het Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden. In het MER fase 1 voor Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden is gekeken naar eventuele effecten van de kabels op het ecosysteem op zee. Het platform wordt beoordeeld in MER fase 2.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>Nederlandse Vissersbond graag zien dat deze cumulatieve effecten nader worden onderzocht. En daarnaast wat gevolgen voor onder meer het verkrijgen van vergunningen voor de visserijsector kunnen zijn.</p>	
4.7	<p>Het aangewezen gebied dat "onbruikbaar/minder bruikbaar" is voor visserij is groter dan enkel de windmolenparken zelf. Daarnaast zijn concrete alternatieve mogelijkheden voor de visserij in Nederlandse windmolenparken beperkt en niet goed in de praktijk getest. Het is van groot belang dat er meer en gedegen onderzoek wordt verricht naar de gevolgen op het ecosysteem d.m.v. het plaatsen van windmolenparken en aanverwant is er gericht onderzoek benodigd naar de opties voor doorvaart en medegebruik. Ondanks alle consultaties de afgelopen jaren stelt de Nederlandse Vissersbond dat het belang van de beroepsvisserij en dat van het ecosysteem te weinig erkend en meegenomen is in de plannen.</p>	<p>Zie ook beantwoording bij reacties 4.1 en 4.2. Het Rijk is zich bewust van het belang van de visserij. Voor de verkenning van het toekomstig gebruik van de Noordzee (2030) is onder regie van het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving toegewerkt naar een 'Noordzeeakkoord'. Hierin is toegewerkt naar verdere afspraken over de balans tussen natuur, visserij en windenergie op zee. De uitkomsten uit het Noordzeeakkoord worden verwerkt in het Programma Noordzee 2022-2027, waarin onder meer nieuwe windenergiegebieden worden aangewezen. Dit gebeurt conform de afspraak van 20-40 GW extra windenergie voor de periode na 2030 uit het Noordzeeakkoord.</p>
4.8	<p>De kabels dienen op voldoende diepte te worden gegraven, waarbij het de voorkeur geniet om dit op minimaal drie meter diepte te plaatsen.</p>	<p>In de watervergunning wordt de vereiste begraafdiepte opgenomen inclusief een eis tot herbegraving als de kabels op termijn toch niet op diepte blijken te liggen. Na de aanleg worden ook periodiek surveys uitgevoerd om te controleren of de kabels nog op diepte liggen. De begraafdiepte is afhankelijk van de lokale condities op de verschillende tracéalternatieven. De uiteindelijke begraafdiepte wordt gekozen op basis van een risico-inventarisatie, zeebodem</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>mobilitiestudie en eisen van het bevoegd gezag.</p> <p>Uitgangspunt voor de eisen van het bevoegd gezag is een minimale gronddekking, over de levensduur te handhaven, van 3 meter in het kustgebied (binnen 3 km) en daarbuiten minimaal 1 meter buiten een verkeersscheidingsstelsel.</p> <p>Ook TenneT heeft er alle belang bij dat de kabels goed bedekt blijven. Uitgangspunt voor de begraafdiepten die TenneT voor de installatie aanhoudt, is de "bury and would like to forget" begraafstrategie. In de praktijk komt dit principe er vaak op neer dat de kabels dieper worden begraven dan op basis van de vergunningvoorschriften vereist is. De kabels worden initieel zodanig diep begraven in gebieden met zeebodemmobilititeit dat de kans op onderhoud aan de begraafdiepte over de levensduur zeer klein is, zonder dat de kabels initieel dieper dan noodzakelijk worden begraven. Daarmee kunnen de maatschappelijke kosten over de levensduur, voor het beheer en onderhoud van gronddekking op de kabels, zo laag mogelijk worden gehouden.</p>
4.9	<p>Aanvullend is het voor de beroepsvisserij van belang dat de werkzaamheden in een korte tijd gebeuren i.v.m. overlast, door middel van verstoring doelsoorten en fysieke verstoring van vismogelijkheden bijvoorbeeld door kabels of werktuigen. De werkzaamheden zijn onlosmakelijk één geheel met de plaatsing van de windmolenparken.</p>	<p>TenneT beoogt de overlast als gevolg van de werkzaamheden zoveel mogelijk te beperken en streeft ernaar om de werkzaamheden in een zo kort mogelijke periode uit te voeren. Het moment dat werkzaamheden plaatsvinden wordt afgestemd met de sector scheepvaart en visserij. De platformlocatie zal niet meer toegankelijk zijn voor vissers vanaf het moment dat het gehele veld een "construction site" is in de zeearten. Indien het platform eerder dan het windpark is, zal een zone van 500 meter rondom de platformlocatie gelden vanaf het moment dat het een construction site is. Dit om te voorkomen dat bijvoorbeeld de niet zichtbare werken zoals de scour protection (erosie beschermend materiaal dat voorkomt dat de bodem rondom de fundering erodeert) beschadigd raken door visserij. Dit loopt normaliter via de "notices to mariners" wat de officiële, internationale, nautische aankondigingen zijn. Voor de aanleg van de kabels worden ook "notices to mariners"</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		afgegeven, alleen zal het gebied waar gewerkt wordt steeds veranderen. Tijdsduur en grootte van het gebied hangen sterk af van de in te zetten installatieschepen en de installatiemethode.
5.		
5.1	Indiener waardeert het voortraject inclusief de verschillende informatiebijeenkomsten in voorbereiding op de publicatie van de integrale effectenanalyse Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden.	Voor kennisgeving aangenomen.
5.2	Indiener wil graag dat haar export kabels niet gekruist worden door de export kabels voor Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden; indien onvermijdelijk alleen onderlangs kruisen.	Uitgangspunt voor de tracering is het aantal kruisingen met bestaande kabels en leidingen tot een minimum te beperken. De kruising met de kabels van indiener is aangemerkt als technisch complex, maar niet onmogelijk. In de integrale effectenanalyse weegt dit aspect mee bij de onderdelen 'Techniek' en 'Kosten'. Daarmee is geborgd dat het belang van indiener meeweegt bij de beslissing van de minister omtrent een voorkeursalternatief.
5.3	Indiener wil dat er een minimale afstand van 500 meter zal worden gerespecteerd tussen haar exportkabels en de nog aan de leggen exportkabels voor Net op zee Ten noorden van de Wadeneilanden.	De afstand van 500 meter tot de bestaande kabels is gebaseerd op internationale afspraken in verband met onderhoudbaarheid en reparatie van kabels en leidingen. Gelet op de beperkte ruimte voor kabeltracés en de afweging van belangen kan een kortere afstand noodzakelijk worden gevonden. Het is technisch en juridisch mogelijk om op kortere afstand de kabels te situeren, waarbij uiteraard een verantwoorde uitwerking noodzakelijk is. Hiervoor zal dan een nabijheidsovereenkomst afgesloten worden. Nu is gekozen voor het tracé Eemshaven west is dit niet noodzakelijk en wordt voldoende afstand behouden tot de exportkabels van indiener.
5.4	Indiener betwijfelt sterk of er in de Eemsgeul ruimte is voor twee additionele exportkabels voor Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden, gelet ook op	De minister heeft het tracé Eemshaven west als voorkeurstracé gekozen, daarmee is geen sprake van een tracé in de Eemsgeul. In de integrale effectenanalyse is eveneens geconcludeerd dat de ruimte in de Eemsgeul beperkt is. Uit de analyses die hebben

Indiener	Reactie	Beantwoording
	voorgaande twee punten.	plaatsgevonden blijkt dat een tracé door de Eemsgeul weliswaar complex is en er op bepaalde delen van het tracé afgeweken dient te worden van de standaard onderlinge afstand tussen kabels en leidingen, maar dit tracé wordt niet onmogelijk geacht.
5.5	Indiener is bezorgd over de mogelijke toename van congestie in Eemshaven indien gekozen wordt om hier het extra windpark Ten noorden van de Waddeneilanden aan te sluiten.	Het landelijk hoogspanningsnet in Eemshaven kent voldoende capaciteit voor de aansluiting van het windpark. Er worden geen congestieproblemen verwacht.
5.6	Als richtlijn voor het ontwikkelen van een vergunbare kabelroute dat wanneer de afstand tussen kabels en/of leidingen kleiner is dan 500 meter er overleg dient plaats te vinden om tot een nabijheids- en/of kruisingsovereenkomst te komen. Bij het tracéalternatief Eemshaven Oost is over een lengte van 31 kilometer de afstand tot de exportkabels minder dan 500 meter. Daarmee is het op dit moment niet verantwoord een nabijheidsovereenkomst aan te gaan, of een intentie daartoe uit te spreken. Het tracéalternatief Eemshaven Oost moet zodanig worden aangepast dat de afstand tussen de exportkabels van Ten noorden van de Waddeneilanden (uitzonderingen daargelaten) groter wordt dan 500 meter. Indiener is van mening dat de integrale effectenanalyse moet reflecteren dat de haalbaarheid van een nabijheidsovereenkomst voor het voorgestelde tracéalternatief Eemshaven	Dit aspect is bekend en ook opgenomen in de integrale effectenanalyse, zoals ook door indiener is geconstateerd. De conclusie dat de haalbaarheid van een nabijheidsovereenkomst onverantwoord is, wordt niet gedeeld. Met technische maatregelen en een zorgvuldige afstemming wordt verwacht tot een aanvaardbare inpassing te komen. Overigens is met de keuze voor Eemshaven west als voorkeursalternatief het sluiten van een nabijheidsovereenkomst met indiener niet langer aan de orde.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	Oost niet verantwoord is, en verzoekt dan ook om dit standpunt in acht te nemen bij de besluitvorming ten aanzien van het voorkeursalternatief.	
5.7	Indiener is graag bereid tot een nadere toelichting op bovenstaande zienswijze. Tot slot wordt het zeer op prijs gesteld wanneer indiener ten aanzien van de verdere gang van zaken op de hoogte wordt gehouden.	Voor kennisgeving aangenomen. Het besluit van de minister over het voorkeuralternatief wordt bekend gemaakt. Alle indieners van een reactie worden hiervan op de hoogte gebracht. Ook middels de nieuwsbrief van TenneT worden geïnteresseerden op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen. Bij de verdere planuitwerking van het voorkeursalternatief worden de relevante partijen uit de omgeving betrokken.
6.		
6.1	Indiener is van mening dat de kabel niet door landbouwgronden moet gaan, vanwege verstoring van de bodem, het bodemleven, de structuur van de gevoelige gronden, de warmteontwikkeling waardoor geen vorst meer in de grond komt die gebruikt wordt als natuurlijke bestrijdingsmethode en verzilting. Er zal eeuwig schade zijn. Indiener verbiedt dat de kabel door zijn landbouwgronden ten noorden van Warffum en Usquert en rond Den Andel wordt gelegd.	Het aspect andere gebruiksfuncties (waaronder landbouw) is opgenomen in de integrale effectenanalyse, evenals de zorgen vanuit de omgeving voor een tracé door agrarisch gebied en de eventuele mogelijkheden voor mitigatie en compensatie. Naar aanleiding van de zorgen zoals onder andere geuit in deze reactienota heeft TenneT nog een aanvullend verziltingsonderzoek uitgezet bij Antea Group. Hierbij is onder andere gekeken naar (gewas)schades. LTO Noord en haar adviseur op dit vlak (Acacia Water) hebben meegekeken tijdens het onderzoek en hebben de conceptrapportage beoordeeld. Naar aanleiding hiervan zijn er gezamenlijke (Antea en Acacia Water) aanpassingen doorgevoerd, resulterend tot de definitieve rapportage. Het onderzoek is te vinden op de website www.netopzee.eu/tennoordenvandewaddeneilanden . De minister heeft deze aspecten dan ook betrokken bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren. Dit gebeurt in overleg met de werkgroep landbouw, waarin (vertegenwoordigers van) de agrariërs in het gebied deel

Indiener	Reactie	Beantwoording
		kunnen nemen.
6.2	Als alternatief geeft indiener aan dat de kabel aangelegd wordt door zee of langs de dijk door het Wad. Dat is technisch goed mogelijk, dat heeft indiener ook in de webinar toegelicht. Ook kunnen dan gronden worden gebruikt die al van de overheid zijn bv. wegen. Weg eruit kabel erin weg erover!	Waarschijnlijk doelt indiener op de online vragensessie die is gehouden. Bij de totstandkoming van de tracéalternatieven zijn diverse routes in beeld geweest. De genoemde route (tracéalternatief Eemshaven midden) is vanuit natuur naar verwachting niet vergunbaar en is daarom niet kansrijk. Dit komt door de lange doorsnijding van onder andere slik- en zandplaten (H1140) en schelpdieren. Een verschuiving van de route dichterbij de rijdsdammen leidt niet tot een beperking van effecten. Meer informatie over de voor- en nadelen van verschillende routes naar Eemsgaven is te vinden op de website www.netopzee.eu/tennoordenvandewaddeneilanden . Bij de verdere planuitwerking wordt het voorkeurstracé verder verfijnd en geoptimaliseerd om de effecten voor het bestaande en toekomstige landgebruik zo beperkt mogelijk te houden.
6.3	Bij het aanleggen door landbouwgrond zal per perceel al het materiaal geheel gezuiverd moeten worden. De fytosanitaire eisen van de landbouwproducten zijn zo hoog dat het niet te permitteren is dat machines van het ene naar het andere perceel gaan, ieder perceel heeft zijn eigen voorgeschiedenis.	Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren. De genoemde maatregel kan één van de mitigerende maatregelen bij de uitvoering zijn. Daarnaast wordt bij het betreden van de percelen de Cultuurtechnische Standaard TenneT (CST) gehanteerd. Hiervan wordt naar verwachting eind 2020 een publieksvriendelijke versie gepubliceerd. Hierin zijn onder andere eisen opgenomen ten aanzien van betreding van percelen, bijvoorbeeld dat machines schoongespoten worden en vrij van modder zijn bij wisseling van percelen.
7.		
7.1	Wanneer het tracé Eemshaven west wordt gekozen als voorkeurstracé wordt volgens indiener onvoldoende afgewogen wat de effecten van verzilting op lange termijn	Zie beantwoording bij reactie 6.1.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>zijn. De effecten op het totale bodem- en water systeem van het hele Hogelandster landbouwgebied moeten in kaart gebracht worden, en daarmee een afweging gemaakt worden of dat op basis van de aanwezige kennisleemte een acceptabele keuze is. Het feit dat er op perceelniveau nog onvoldoende kennis is over verzilting wordt aangereikt in deze MER (zoals beschreven op blz. 61), maar hierbij gesteld dat er wel een gebiedsoverschrijdend beeld is van de verziltingseffecten wordt deze kennis leemte verder niet in acht genomen in de verdere integrale effectenanalyse. Echter, kent de verziltingsproblematiek een aantal grote kennisleemten welke ons inziens te groot zijn om op welk schaalniveau dan ook een uitspraak te kunnen doen over de mate van effect door een dergelijke menselijke ingreep op de mate van verzilting.</p>	
7.2	<p>Er wordt op een aantal ingestuurde reacties op eerdere documentatie van het project gesproken over het vergoeden van alle op te lopen schade vanuit TenneT bij realisatie van het tracé. De grootte van de schade is niet te overzien op basis van de verziltingskennis die er momenteel is. Deze zal in tijd en ruimte aanzienlijk zijn en werkt ook door in het vestigingsklimaat voor veel logistiek aanverwante</p>	<p>Om het thema verzilting een niveau dieper te krijgen is een onderzoek uitgevoerd zoals aangegeven bij reactie 6.1. Nu is gekozen voor het tracé Eemshaven west zal bij de verdere planuitwerking en in MER fase 2 dit aspect nader onderzocht worden, zodat bij de uit te voeren onderzoeken adequaat inzicht wordt verkregen. Het inpassingsplan wordt op basis van die inzichten vastgesteld en vergunningen conform de inzichten afgegeven.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	bedrijvigheid.	
7.3	<p>In de integrale effectenanalyse wordt gesproken over aanlegtechnieken die het risico op verzilting kunnen verlagen. Daarbij moet ook het blijvende en lange termijn effect van de aanwezigheid van een dergelijke structuur in de grond niet worden vergeten. Zo zal de inrichting van aanwezige drainage moeten worden aangepast op alle betreffende percelen, wat een blijvend effect heeft op de verziltingsrisico's op het betreffende perceel en daarmee op het regionale water-beheersysteem. Ons inziens mag er niet te eenvoudig voorbij gegaan worden aan de zwaarte van dit effect op het te kiezen tracé.</p>	<p>Het aspect verzilting is opgenomen in de integrale effectenanalyse, evenals de zorgen vanuit de omgeving voor een tracé door agrarisch gebied en de eventuele mogelijkheden voor mitigatie en compensatie. Vervolgens is er afgelopen zomer een verdiepend onderzoek naar gedaan. De minister heeft deze aspecten dan ook betrokken bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren.</p>
7.4	<p>Het realiseren van een kabeltracé naar de Eemshaven lijkt de meest voor de hand liggende optie, gezien de diverse recente ontwikkelingen in- en rond de Eemshaven en de toekomstbestendigheid van een dergelijke verbinding.</p>	<p>Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de door indiener gewenste aansluitlocatie gekozen.</p>
7.5	<p>Het tracé naar Eemshaven moet volgens indiener grotendeels over het wad gaan, waarbij het gebied direct achter de aanwezige rijdsdammen als zeer goed alternatief wordt gezien voor het kruisen van de Waddenzee zelf. Door te kiezen voor het gebied direct achter de aanwezige rijdsdammen is het herstel van het veelal pionierende- bio-systeem</p>	<p>In het MER is een alternatief onderzocht dat parallel loopt aan de Groningse kust (tracéalternatief Eemshaven midden). Uit het ecologisch onderzoek blijkt dat deze route dusdanig grote effecten op natuur veroorzaakt, dat de route naar verwachting niet vergunbaar is. Dit komt door de lange doorsnijding van onder andere slik- en zandplaten (H1140) en schelpdieren. Een verschuiving van de route dichterbij de rijdsdammen leidt niet tot een beperking van effecten. Meer informatie over de voor- en nadelen van verschillende routes naar Eemsgaven is te vinden op de</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	gewaarborgd; een nog ontwikkelend bio-systeem is sneller hersteld van een dergelijke ingreep dan een reeds gevestigd bio-systeem, zoals bij de reeds aanwezige kwelders al het geval is.	website www.netopzee.eu/tennoordenvandewaddeneilanden .
8.	Gemeente Achtkarspelen	
8.1	Het college van Burgemeester en Wethouders blijft uitermate kritisch voor wat betreft een transformatorstation bij Kootstertille, omdat zij laat zijn geïnformeerd en ook omdat uit de integrale effectenanalyse (integrale effectenanalyse) geen duidelijke richting voor besluitvorming herleidbaar is.	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant. In het project is de mogelijke betrokkenheid van de gemeente Achtkarspelen pas later in het proces naar voren gekomen. Het ministerie van EZK zou met de wijsheid van nu ook de gemeente eerder hebben uitgenodigd om deel te nemen en snapt de teleurstelling van indiener op dat vlak.
8.2	Indiener vraagt aandacht voor de invloed van een transformatorstation op het nationaal landschap De Noardlike Walden, de natuurwaarden en invloed op de aanwezige recreatie voor de drie onderzochte transformatorlocaties bij Burgum. Er zal sprake zijn van een onherstelbare aantasting van de natuurwaarden en het landschap. Meer specifiek voor Westkern zijn er grote zorgen voor de leefomgeving in Kootstertille en de maatschappelijke weerstand die indiener hier bespeurt.	Deze informatie is onderdeel van de afweging geweest. Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant.
8.3	Indiener mist in de integrale effectenanalyse bij de thema's milieu en omgeving een vergelijking van stationslocaties qua aantal 'gehinderden',	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant. In het MER is het aantal gehinderden (door geluid) per

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>bijvoorbeeld door het kwantificeren van het aantal gehinderden in een straal van 6 kilometer rond het aansluitpunt.</p>	<p>stationslocatiealternatief onderzocht en in beeld gebracht in het deelrapport V - Leefomgeving. Maar omdat voor alle stationslocatiealternatieven een overschrijding van de geluidsnorm voorkomen kan worden (door maatregelen), is dit aspect niet onderscheidend en daarmee niet opgenomen in de integrale effectenanalyse.</p> <p>Overigens moet voor alle locaties waar een transformatorstation of kabeltracé komt worden voldaan aan de daarvoor geldende normen en zal in het ruimtelijk besluit een afweging omtrent de inpassing in de omgeving worden opgenomen.</p>
8.4	<p>De minister kiest het voorkeursalternatief zonder een inhoudelijke beoordeling van de effecten van laagfrequent geluid, omdat dit onderzoek wordt doorgeschoven naar de MER fase 2 en alleen voor het voorkeursalternatief wordt uitgevoerd. Omdat er dan geen weg terug is, acht indiener het wenselijk dat deze integrale effectenanalyse alsnog wordt aangevuld met de effecten van laagfrequent geluid voor de drie stationslocaties, dan wel dat in ieder geval gekwantificeerd inzicht wordt gegeven in het aantal betrokken omwonenden die hiervan gevolgen zullen ondervinden.</p>	<p>MER fase 1 moet de informatie bieden die de minister nodig heeft om een voorkeursalternatief te kunnen kiezen. Dit betekent dat de milieueffecten in beeld moeten zijn die een risico kunnen vormen voor de haalbaarheid of uitvoerbaarheid van één van de alternatieven, bijvoorbeeld omdat een norm wordt overschreden. Voor laagfrequent geluid bestaan geen normen, maar alleen richtlijnen. Dit aspect is daarmee niet doorslaggevend voor de keuze van een voorkeursalternatief en wordt daarom onderzocht in MER fase 2.</p> <p>Om een goed onderzoek naar laagfrequent geluid van een transformatorstation te kunnen uitvoeren is daarnaast een concrete locatie en concrete indeling van een stationsterrein (locatie van de componenten) nodig. Beide waren niet beschikbaar tijdens de MER fase 1, maar zullen dit wel zijn tijdens MER fase 2. De integrale effectenanalyse zal daarom niet aangevuld worden.</p>
8.5	<p>Indiener onderschrijft vanuit 'toekomstvastheid' dat de Eemshaven de meest logische aansluitlocatie is. Als de aansluiting van het windpark in Burgum plaatsvindt, heeft dat mogelijke gevolgen voor de netcapaciteit. Het is nu al in Fryslân ontzettend moeilijk voor de</p>	<p>Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de door indiener gewenste aansluitlocatie gekozen.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	netbeheerders om duurzame initiatieven aan te sluiten op het elektriciteitsnet.	
8.6	Wij kunnen u meedelen dat wij ingenomen zijn met de geboden mogelijkheid om als de dertien overheidsorganen een zogenaamd regio advies aan de minister te mogen uitbrengen. Het concept regioadvies, dat door alle deelnemende organisaties eensluidend is voorbereid zullen wij besluitvormend op 17 september aan de gemeenteraad voorleggen. Wij hopen met de onderbouwing van het definitieve integrale effectenanalyse, dat de minister dit advies over zal nemen.	De minister heeft op basis van de integrale effectenanalyse, de ingekomen reacties, het regioadvies en het advies van de Commissie m.e.r. een besluit genomen omtrent het voorkeursalternatief. Met het gekozen voorkeursalternatief Eemshaven west volgt de minister het regioadvies.
9.	LTO Noord	
9.1	Indiener mist het criterium 'agrarische waarden' in het afwegingskader. Daarin zouden de zes agrarische waarden, waaronder verzilting, uitgewerkt moeten worden voorafgaand aan de keuze van het voorkeurstracé.	Zie de beantwoording bij reactie 6.1.
9.2	Indiener ziet als voorkeursalternatief een aanlanding bij Eemshaven Oost en daarna over het haventerrein of boren onder de haven door.	Voor kennisgeving aangenomen. De minister heeft het voorkeursalternatief Eemshaven west gekozen op basis van een afweging van de effecten zoals verwoord in de integrale effectenanalyse, de ingekomen reacties, waaronder deze reactie van indiener, het regioadvies en het advies van de Commissie m.e.r. Het tracé Eemshaven oost is weliswaar de kortste route op land, maar het alternatief is technisch zeer complex, lastig vergunbaar, kent een lange realisatietermijn en is kostbaar. Het alternatief Eemshaven oost doorkruist een afgesloten natuurgebied, waarbij

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>aanwezige natuurwaarden worden aangetast en doorkruist diverse ligplaatsen voor zeehonden. Om verstoring te voorkomen moeten de kabels aan de randen van het stormseizoen worden aangelegd, waarbij ook een complexe boring onder al liggende kabels van NorNed en Tycom uitgevoerd moet worden. Weersomstandigheden maken de boring risicovol voor medewerkers aan boord. De installatie moet de worden stopgezet wanneer weersomstandigheden de installatie niet toelaten. Dit kent grote tijds- en financiële risico's.</p> <p>Daarnaast sluit het alternatief Eemshaven oost niet aan bij de technische uitgangspunten voor afstanden ten opzichte van al aanwezige kabels en leidingen. De norm hiervoor is 500m en is gebaseerd op internationale afspraken in verband met onderhoudbaarheid en reparatie van kabels en leidingen. Binnen de 500m moeten nabijheidsovereenkomsten gesloten worden met de kabels- en leidingeigenaren. Zij maken zich zorgen over risico's op schade, beïnvloeding en onderhoudbaarheid en geven aan geen overeenkomsten af te willen sluiten.</p> <p>Door de beperkte afstand tot nabijgelegen kabels geen ruimte beschikbaar voor het verleggen van de kabelroute. Wanneer tijdens de onderzoeken van de bodem een object of grondcondities worden aangetroffen waardoor hertracering noodzakelijk is, kan dit niet. Bijvoorbeeld als je een scheepswrak tegenkomt, dan kun je niet meer om dat wrak heen en zal er ook geen vergunning worden afgegeven om de route aan te leggen.</p> <p>Een boring onder de haven door is vanuit techniek niet mogelijk: er is te weinig ruimte voor een veilig in- en uittredepunt in de haven, vanwege kabels en leidingen en windturbines.</p> <p>Ook gaat het tracé een deel door het Eems-Dollard verdragsgebied dat ten oosten van Rottumeroog en Eemshaven ligt. In dit gebied geldt een samenwerkingsverband tussen de Nederlandse en de Duitse overheid. Vanwege de langere proceduretijd door</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>vergunningverlening door zowel de Nederlandse als de Duitse overheid, levert dit een risico voor de planning van het project. Daarnaast is het voor Duitse autoriteiten van belang dat het scheepvaartverkeer nu en in de toekomst geen hinder ervaart bij activiteiten in de Eemsmonding. Zoals te lezen is reactie 43 beoordelen zij dit tracé negatief. De hoofdvaargeul loopt nu langs de Duitse grens, maar zal mogelijk door de veranderende dynamiek van de zeebodem op termijn verplaatst worden naar een vaargeul door het Huibertgat. In dit geval is het van belang de kabels met voldoende begraafdiepte aan te leggen om hinder van (internationale) scheepvaart in de toekomst te voorkomen. Dit brengt extra kosten met zich mee (deze zijn meegenomen in het kostenoverzicht in de integrale effectenanalyse). Tenslotte speelt het risico op niet gesprongen explosieven tijdens de aanleg. Eemshaven oost kent een hoger risicoprofiel op aanwezigheid hiervan dan de overige alternatieven. Verplichte opruimwerkzaamheden, aanwezigheid van specifieke mijnen die niet met een metaaldetector kunnen worden opgespoord en mogelijke hertracering leiden tot vertraging of hogere kosten. Meer informatie over de voor- en nadelen van verschillende routes naar Eemsgaven is te vinden op de website www.netopzee.eu/tennoordenvandewaddeneilanden.</p>
9.3	<p>Indiener vraagt aandacht aan de risico's voor verzilting en het voorkomen ervan. Dit aspect dient uitgewerkt en begroot te worden (voorafgaand aan het voorkeursalternatief) om de tracés beter vergelijkbaar te maken.</p>	<p>Zie de beantwoording bij reactie 6.1.</p>
9.4	<p>Voor landbouw dient rekening gehouden te worden met een volledige horizontale boring over de tracés (voorafgaand aan het voorkeursalternatief) en opgenomen</p>	<p>Eén van de voorwaarden uit het regioadvies is het beschikbaar stellen van horizontale boringen. De regio vindt het belangrijk dat horizontale boringen worden overwogen indien lokale belangen daarmee gediend zijn. Dit onderwerp wordt nader besproken en</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	te worden in de begroting (aanlegmethode).	uitgewerkt met regiopartijen en LTO Noord in de werkgroep landbouw.
9.5	De specificaties/onderbouwing van de onderdelen van de begroting behorende bij de tracés dienen inzichtelijk en openbaar te zijn om een goede vergelijking/controle op de juistheid ervan te maken.	In de integrale effectenanalyse is een kosteninschatting opgenomen, waarbij ook bedragen per alternatief zijn weergegeven. Uit onder meer concurrentieoverwegingen is het niet gebruikelijk om gespecificeerd de kosteninschatting van initiatiefnemer te publiceren.
9.6	Indiener vraagt aandacht om vooraf proces-en projectafspraken te maken (voorafgaand aan het voorkeursalternatief) en uitgangspunten en bouwstenen met belangenorganisaties vooraf samen op te stellen.	In het project Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden is voorafgaand aan de keuze van het voorkeursalternatief een uitgebreid participatieproces doorlopen. Indiener heeft actief deelgenomen aan dat proces en op diverse momenten aspecten naar voren gebracht. Deze ingebrachte aspecten zijn afgewogen bij de keuze voor het voorkeursalternatief. Daarmee is sprake van een zorgvuldig doorlopen proces. Voor MER fase 2 is door TenneT en EZK een voorstel voor een gebiedsproces opgenomen in het participatieplan. Komende periode wordt dit voorstel samen met de regiopartijen en LTO Noord verder uitgewerkt met duidelijke proces- en projectafspraken.
9.7	Indiener vraagt aandacht voor de uitleg/toelichting van de integrale effectenanalyse aan grondeigenaren.	De integrale effectenanalyse is gepubliceerd, met de relevante stukken. Aanvullend is er een speciale interactieve website ontwikkeld waarmee de resultaten op heldere manier zijn gepresenteerd en verbeeld. Ook is er een online informatieavond georganiseerd waar via de chat vragen gesteld konden worden. Daarmee heeft eenieder kennis kunnen nemen van de integrale effectenanalyse. Daarnaast zijn er vier online vragensessies met het ministerie van EZK, TenneT en onderzoeksbureau Witteveen+Bos georganiseerd waarop doorgepraat kon worden over de uitkomsten van de integrale effectenanalyse en het milieueffectrapport (MER) fase 1. Na de keuze voor een voorkeursalternatief zal initiatiefnemer contact opnemen met de betreffende grondeigenaren.
9.8	Indiener verzoekt het Bureau	De opnieuw ingebrachte zienswijzen zijn hieronder opgenomen en

Indiener	Reactie	Beantwoording
	Energieprojecten opnieuw de vragen in de zienswijzen 01319 en 00919 goed onderbouwd en gemotiveerd te beantwoorden. De vorige beantwoording voldeed niet (te algemeen en vragen zijn niet beantwoord).	opnieuw beantwoord.
	Zienswijze 01319 – reactie op kennisgeving voornemen en participatie d.d. 15 april 2018	
9.9	Indiener spreekt een voorkeur uit voor de Eemshaven als aanlandingspunt. Dit alternatief beperkt het beslag op landbouwgronden.	<p>Hier is in de reactienota op de kennisgeving op geantwoord: 'Ten behoeve van de Routekaart windenergie op zee 2030, waarin de wind op zee ambities van de rijksoverheid tussen 2024 en 2030 zijn beschreven, is een Verkenning Aanlanding Netten op Zee (VANOZ) uitgevoerd. Deze studie had onder andere tot doel om realistische aansluitmogelijkheden op bestaande hoogspanningstations te onderzoeken. Er is ook een doorkijkje gemaakt naar mogelijke tracés. Daar is geconcludeerd dat de vaargeul boven de Eemshaven door alle reeds aanwezige kabels en leidingen vol is. Sinds de kennisgeving zijn er met diverse partijen gesprekken gevoerd. De optie om ten oosten van Rottum het kabeltracé in de vaargeul bij de Eemshaven aan te leggen is diverse malen aangedragen als wenselijk tracé. Daarom onderzoekt TenneT momenteel of deze optie toch mogelijk zou zijn. De huidige stand van zaken laat zien dat de vaargeul en directe omgeving drukbezet is. Op basis van de bestaande afspraken en rechten is er aan de oostzijde van het kabeltracé geen tracé mogelijk, bij de westkant zijn er vele uitdagingen en wordt onderzocht of deze uitdagingen op te lossen zijn. Wij streven ernaar om dit voor de publicatie van de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) bekend te maken. Het door indiener verzochte alternatief over water naar de Eemshaven wordt meegenomen in de concept NRD.'</p> <p>De minister heeft het voorkeursalternatief Eemshaven west gekozen</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		op basis van een afweging van de effecten zoals verwoord in de integrale effectenanalyse, de ingekomen reacties, waaronder deze reactie van indiener, het regioadvies en het advies van de Commissie m.e.r.
9.10	Indiener vraagt aandacht voor de agrarische belangen bij de beoordeling van de alternatieven. Indiener presenteert een beoordelingsmethodiek in 4 stappen: (1) bundeling met bestaande infrastructuur en benutten openbare grond, (2) toepassing boring i.p.v. open ontgravingen, (3) toepassing ploegtechniek i.p.v. open ontgraving, (4) toepassen open ontgraving alleen als de opties 1, 2 en 3 niet mogelijk zijn.	Hier is in de reactienota van de kennisgeving op geantwoord: 'Het agrarisch belang en de effecten op de landbouw zullen worden meegewogen bij de beoordeling van de alternatieven. Over het meenemen van beoordelingscriteria voor effecten op landbouw heeft ondertussen overleg plaatsgevonden tussen TenneT en LTO Noord. De toe te passen aanlegtechniek komt pas in een later stadium aan de orde, na de keuze van het voorkeursalternatief welke staat gepland voor volgend jaar zomer.'. Het overleg met LTO Noord heeft plaatsgevonden en de agrarische belangen zijn opgenomen in de integrale effectenanalyse, de reactienota en het regioadvies. Deze belangen zijn dus afgewogen bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren.
9.11	Indiener vraagt om voorafgaand aan de aanleg duidelijke afspraken te maken over de cultuurtechniek (CSK-25N), middelvoorschriften in plaats van doelvoorschriften, contractvorm, dagelijks toezicht, programma van eisen en afwerking.	Hier is in de reactienota van de kennisgeving op geantwoord: 'Deze aspecten komen aan de orde na de besluitvorming over het voorkeursalternatief en zullen worden besproken met de LTO Noord en grondeigenaar in bilateraal overleg.'. Nu het voorkeursalternatief is gekozen zal initiatiefnemer contact opnemen met de betrokken grondeigenaren.
9.12	Indiener vraagt het proces optimaal in te richten voor landbouw, met een verkenning vooraf, een werkgroep landbouw, vergoeding voor inbreng van externe kennis/ervaring en excursies.	In het project Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden is voorafgaand aan de keuze van het voorkeursalternatief een uitgebreid participatieproces doorlopen. Indiener heeft actief deelgenomen aan dat proces en op diverse momenten aspecten naar voren gebracht. Deze ingebrachte aspecten zijn afgewogen bij de keuze voor het voorkeursalternatief. Daarmee is sprake van een

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>zorgvuldig doorlopen proces. Ook bij de verdere uitwerking van het voorkeursalternatief wordt het participatieproces voortgezet, onder meer in de werkgroep landbouw.</p> <p>Het ministerie van EZK en TenneT hebben in het begin van dit project besloten dat stakeholders geen vergoeding ontvangen om hun belang in te dienen. Iedere stakeholder moet op gelijke wijze zijn reactie en belang kunnen indienen in het participatieproces. Indien dit voor een partij leidt tot knelpunten, gaan we vanuit het project het gesprek aan met de stakeholder om te kijken of we op een andere manier wel hun inbreng kunnen meenemen.</p>
9.13	<p>Indiener vraagt het criterium 'agrarische waarden toe te voegen aan het afwegingskader en bij ingrijpende infrastructurele werken een landbouw effect rapport op te stellen.</p>	<p>Hier is in de reactienota van de kennisgeving op geantwoord: 'De effecten van de aanleg van een kabel op de landbouw zullen worden beschreven in het MER. Gezocht wordt naar een goede balans en diepgang van beoordelingsaspecten en -criteria om te komen tot een kwalitatieve afweging van alle milieueffecten, en in samenhang met andere thema's (kosten, techniek, omgeving en toekomstvastheid) te komen tot kwalitatieve besluitvorming. Hierdoor wordt er niet voor een aspect een apart landbouweffectenrapport opgesteld.'</p> <p>De agrarische effecten zijn opgenomen in de integrale effectenanalyse en het bijbehorende MER en daarmee afdoende in beeld om een keuze voor een voorkeursalternatief te maken.</p> <p>In MER fase 2 gaan we voor het voorkeursalternatief de agrarische waarden nader onderzoeken.</p>
9.14	<p>Indiener stelt informatieve vragen over de breedte van de ZRO, de magneetveldzone, de breedte van de werkstrook, enz.</p>	<p>Hier is in de reactienota van de kennisgeving op geantwoord: 'Deze (technische) informatie zal onderdeel uitmaken van het op te stellen MER. Tevens zal de concept NRD technische informatie bevatten.'</p> <p>Deze informatie is opgenomen in de NRD en het MER. Bij de verdere planuitwerking (MER fase 2) wordt het tracé geoptimaliseerd en wordt de ligging van bijvoorbeeld de ZRO strook bekend. In het ruimtelijk besluit wordt daar nader op ingegaan.</p>
9.15	<p>Indiener vraagt om bij de uitwerking van de plannen rekening te houden met het</p>	<p>Hier is in de reactienota van de kennisgeving op geantwoord: 'Deze aspecten komen aan de orde na de besluitvorming over het</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	uitvoeren van nulmetingen i.v.m. verziltningseffecten, hoogtemetingen bij open ontgravingen, inrichting van de beheer- en onderhoudstrook, effecten EM-straling op de agrarische bedrijfsvoering, beperken archeologisch onderzoek en effecten natuurcompensatie.	voorkeursalternatief en zullen worden besproken met de betreffende grondeigenaar in een overleg.'. Nu het voorkeursalternatief is gekozen, zullen bij de verdere planuitwerking (MER fase 2) deze aspecten in meer detail in beeld worden gebracht.
9.16	Indiener vraagt om geen beperkingen op te leggen aan de agrarische bedrijfsvoering met een aanlegvergunningstelsel dan wel te bepalen dat de kosten voor vooronderzoek, leges en de waardedaling voor rekening van initiatiefnemer komen.	Hier is in de reactienota van de kennisgeving op geantwoord: 'Dit aspect komt pas in een later stadium van de besluitvorming, namelijk na de keuze voor het voorkeursalternatief, aan de orde (bij vergunningverlening). Het streven is om de impact op de agrarische bedrijfsvoering te minimaliseren. Eventuele beperkingen zullen tijdig met de betreffende grondeigenaar besproken worden.'. Deze beantwoording is nog altijd correct en actueel.
9.17	Indiener vraagt om marktconforme vergoedingen bij het opstalrecht.	Hier is in de reactienota van de kennisgeving op geantwoord: 'Bij het afsluiten van de zakelijk rechtsovereenkomsten worden de grondeigenaren geïnformeerd over de vergoedingen. Deze vergoedingen zijn in een eerder stadium afgestemd met LTO Noord.'. Uitgangspunt voor de vergoedingen is schadeloosstelling van grondeigenaren en grondgebruikers.
	Zienswijze 00919 – reactie op concept NRD d.d. 5 november 2019	
9.18	Indiener spreekt een voorkeur uit voor aanlanding in de Eemshaven in plaats van door landbouwgrond via de kust.	Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'Voorkeuren worden in dit stadium ter kennisgeving aangenomen. In de integrale effectenanalyse worden de alternatieven onderzocht op de thema's milieu, omgeving, techniek, kosten en toekomstvastheid. Wanneer het MER fase 1 en de integrale effectenanalyse gereed zijn, worden deze documenten openbaar gemaakt en kan eenieder hier een reactie op geven. Ook zullen de betrokken lokale en regionale overheden om advies worden gevraagd en zal de Commissie m.e.r.

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>om advies worden gevraagd over het MER fase 1. Op basis van de integrale effectenanalyse (waarin het MER fase 1 onderdeel van wordt), de binnengekomen reacties vanuit de omgeving, de adviezen van lokale/regionale overheden en het advies van de Commissie m.e.r. zal de minister van EZK in afstemming met de minister van BZK een keuze maken voor een voorkeursalternatief (voorkeursalternatief). Het voorkeursalternatief wordt nader onderzocht in MER fase 2.'.</p> <p>Op basis van deze afweging heeft de minister gekozen voor het tracé Eemshaven west.</p>
9.19	<p>Indiener vraagt om een extra alternatief naar de Eemshaven via het slikkengebied en de kwelder.</p>	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'Een van de alternatieven in de NRD betreft een tracé door de slikken. De kwelders zijn hierbij zoveel mogelijk vermeden vanwege de hoge natuurwaarden van kwelders en de potentiële natuureffecten in de aanlegfase.'.</p> <p>Deze beantwoording is nog altijd correct en actueel, zie ook de reactie bij 6.2 en 7.3.</p>
9.20	<p>Indiener vraagt om meer aandacht voor de landbouw bij het beoordelingskader en vraagt om het criterium "agrarische waarde" toe te voegen (voorafgaand aan de keuze van het voorkeursalternatief (voorkeursalternatief)). Dit criterium kan verder worden ingevuld met: tracélengte landbouwgrond en akkerbouwgrond, bodemopbouw i.r.t. herstel, tracélengte huiskavels, plantenziekte en verziltingsrisico.</p>	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'TenneT realiseert zich dat de aanleg van de kabel effect kan hebben op landbouw. Het MER heeft tot doel om milieueffecten in beeld te brengen. Over het meenemen van effecten op de landbouw heeft overleg plaatsgevonden tussen TenneT en LTO Noord. Naar aanleiding van dat overleg zijn aanvullingen gedaan op het beoordelingskader voor het MER.</p> <p>Het agrarisch belang en de effecten op de landbouw worden meegewogen bij de beoordeling van de alternatieven. In MER fase 1 wordt het oppervlakteverlies landbouwareaal en de lengte doorsnijding landbouwgrond onderzocht in het deelrapport Gebruiksfuncties. De effecten op landbouw, zoals verzilting en verstoring van de bodem komen terug in het deelrapport Bodem en Water. In fase 1 van het MER gaat het om onderscheidende en significante effecten.'.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		Op basis van deze afweging heeft de minister gekozen voor het tracé Eemshaven west.
9.21	Indiener verzoekt om met het oog op landbouwschade (m.n. verzilting) een nulmeting uit te voeren (2 jaar voorafgaand aan de werkzaamheden) en monitoring m.b.v. peilbuizen tijdens en na afloop van de werkzaamheden (5 jaar).	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'TenneT realiseert zich dat de aanleg van de kabel effect kan hebben op landbouw (zoals verzilting). Het MER heeft tot doel om milieueffecten in beeld te brengen. Het aspect 'verzilting' wordt beschreven en beoordeeld in het deelrapport Bodem en Water. Na de keuze voor het voorkeursalternatief wordt de route nader geoptimaliseerd o.a. in overleg met de grondeigenaar, zodat er waar mogelijk minder effecten zijn. Daarnaast worden voorafgaand aan de aanleg uitgebreide bodemonderzoeken gedaan. Onder andere naar de staat van de bodem, opbouw, etc. Dit leidt tot een rapport dat de betreffende grondeigenaar kan krijgen.</p> <p>Op basis van het onderzoek wordt een advies gegeven over hoe de aanleg moet verlopen. In principe is van verzakking van de bodem geen sprake wanneer bovenstaande goed uitgevoerd wordt. In gevoelige gebieden kan tijdens de aanleg ook monitoring van grond(hoogte) en bijv. zetting plaatsvinden. De aanleg wordt onder cultuurtechnisch toezicht uitgevoerd en na afloop wordt de grond hersteld zoals die voorheen was (zowel opbouw als maaiveld). Daarnaast is TenneT verantwoordelijk voor structuurschade aan de bodem, mocht dit toch nog optreden.</p> <p>TenneT zal dit dan gedurende enkele jaren na aanleg herstellen. De aanleg (inclusief voorbereidende onderzoeken en werkzaamheden) en beheer van de hoogspanningsverbinding kunnen schade veroorzaken, ondanks dat we voorzorgsmaatregelen nemen om deze schade zo veel mogelijk te voorkomen. Deze schade kan bestaan uit inkomensschade of andere schade. TenneT vergoedt deze schade voor zover aantoonbaar.'</p> <p>Deze beantwoording is nog altijd correct en actueel.</p>
9.22	Indiener verzoekt om niet alleen de landbouwkundige effecten van verzilting	Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'TenneT realiseert zich dat de aanleg van de kabels effect kan hebben op

Indiener	Reactie	Beantwoording
	in beeld te brengen maar ook de effecten op kosten en opbrengstverliezen.	<p>landbouw. Het MER heeft tot doel om milieueffecten in beeld te brengen. Het agrarisch belang en de effecten op de landbouw worden meegewogen bij de beoordeling van de alternatieven. De effecten op landbouw, zoals verzilting en verstoring van de bodem komen terug in het deelrapport Bodem en Water. In fase 1 van het MER gaat het om onderscheidende en significante effecten. Dit betekent dat o.a. wordt gekeken naar het risico op verzilting van landbouwgrond. De financiële gevolgen daarvan komen niet terug in het MER. Belangen van agrariërs worden echter wel meegenomen in het thema omgeving. Omgeving, milieu, techniek, kosten en toekomstvastheid worden integraal beschreven en afgewogen in een integrale effectenanalyse (integrale effectenanalyse). De aanleg (inclusief voorbereidende onderzoeken en werkzaamheden) en beheer van de hoogspanningsverbinding kunnen schade veroorzaken, ondanks dat we voorzorgsmaatregelen nemen om deze schade zo veel mogelijk te voorkomen. Deze schade kan bestaan uit inkomensschade of andere schade. TenneT vergoedt deze schade voor zover aantoonbaar. Naast milieukundige effecten zullen ook andere mogelijke effecten (voor zover in deze fase mogelijk) in beeld gebracht worden.'</p> <p>Op basis van deze afweging heeft de minister gekozen voor het tracé Eemshaven west.</p>
9.23	Indiener verzoekt om bij open ontgraving hoogtemetingen uit te voeren voor en na uitvoering van werkzaamheden.	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'TenneT realiseert zich dat de aanleg van de kabels effecten kan hebben. Het MER heeft tot doel om milieueffecten in beeld te brengen. Na de keuze voor het voorkeursalternatief wordt de route nader geoptimaliseerd in overleg met de grondeigenaar, zodat er waar mogelijk minder effecten zijn. Daarnaast worden voorafgaand aan de aanleg uitgebreide bodemonderzoeken gedaan. Onder andere naar de staat van de bodem, opbouw, etc. Dit leidt tot een rapport dat de betreffende grondeigenaar kan krijgen. Op basis van het onderzoek wordt een advies gegeven over hoe de aanleg moet</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>verlopen. In gevoelige gebieden kan tijdens de aanleg ook monitoring van grond(hoogte) en bijv. zetting plaatsvinden. De aanleg wordt onder cultuurtechnisch toezicht uitgevoerd en na afloop wordt de grond hersteld zoals die voorheen was (zowel opbouw als maaiveld). Daarnaast is TenneT verantwoordelijk voor structuurschade aan de bodem, mocht dit toch nog optreden. TenneT zal dit dan gedurende enkele jaren na aanleg herstellen.'. Deze beantwoording is nog altijd actueel en correct.</p>
9.24	<p>Indiener verzoekt om met het oog op verziltingsschade de methode van open ontgraving te vergelijken met boringen.</p>	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'De effecten op grondwaterkwaliteit (risico op verzilting) worden onderzocht in het deelrapport Bodem en Water in het MER. De aanlegmethoden worden beschouwd in het thema techniek dat in de integrale effectenanalyse aan bod komt. De definitief toe te passen aanlegtechniek en uitvoeringsmethoden komen pas in een later stadium aan de orde, namelijk na de keuze van het voorkeursalternatief (oktober 2020). Deze worden beschreven in MER fase 2.'. Deze beantwoording is nog altijd actueel en correct.</p>
9.25	<p>Indiener vraagt aandacht voor eventuele belemmeringen voor toekomstig gebruik van de agrarische grond als gevolg van de kabel.</p>	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'Dit aspect wordt beschreven en beoordeeld in het MER in het deelrapport Gebruiksfuncties. Bij aanleg van de kabels via open ontgraving in agrarisch gebied wordt in principe een diepte van 1.80 meter beneden maaiveld aangehouden (afhankelijk van aanwezige drainage). Hierdoor zijn er geen belemmeringen voor het agrarisch gebruik van de gronden.'. De effecten op het bestaande en toekomstige grondgebruik zijn in beeld gebracht en afgewogen bij de keuze voor een voorkeursalternatief.</p>
9.26	<p>Indiener vraag om meer informatie over de breedte van de zakelijk rechtstrook, magneetveldzone, werkstrook en voorbereidingszone.</p>	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'Tijdens informatieavonden en op de website van het project (www.netopzee.eu/tennoordenvandewaddeneilanden) zijn deze vragen in algemene zin beantwoord. De breedtes van de</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>verschillende genoemde zones hangen sterk af van de gekozen uitvoeringswijze. De aanlegmethoden worden beschouwd in het thema techniek dat in de integrale effectenanalyse aan bod komt. De definitief toe te passen aanlegtechniek en uitvoeringsmethoden komen pas in een later stadium aan de orde, namelijk na de keuze van het voorkeursalternatief (oktober 2020). Deze worden beschreven in MER fase 2.'. Deze beantwoording is nog altijd correct en actueel.</p>
9.27	Indiener vraagt om onderbouwing van de effecten van magnetische velden op mens en dier en geavanceerde technieken in de agrarische bedrijfsvoering.	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'Het effect van het elektromagnetische veld op systemen is afhankelijk van de afstand tot de kabel en de begraafdiepte, en de mate waarin het systeem zelf is afgeschermd. Het Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden wordt over de gehele lengte ondergronds aangelegd. Bij ondergrondse kabelverbindingen wordt het elektrische veld volledig geneutraliseerd door de mantel van de kabel en daardoor is er buiten de kabel geen elektrisch veld aanwezig. Het magneetveld wordt niet afgeschermd door de mantel van de kabel en laat zich ook niet afschermen door bijvoorbeeld grond of bouwwerken. Beïnvloeding van systemen door het magnetische veld komt in uitzonderlijke gevallen voor. Dit is met name afhankelijk van het keurmerk van het systeem. Wanneer het systeem onder industriële classificeringen valt, heeft deze vrijwel nooit last van enige beïnvloeding. Systemen die onder een minder zware classificering vallen hebben in uitzonderlijke gevallen last van beïnvloeding. Voor meer informatie over magneetvelden kunt ook de digitale TenneT brochures/position papers raadplegen. Deze staan op: https://www.tennet.eu/nl/onhoogspanningsnet/betrokken-bij-de-omgeving/gezondheid/ of kijk op https://www.rivm.nl/hoogspanningslijnen en https://www.kennisplatform.nl/. Mocht u nog vragen hebben kunt u contact met TenneT opnemen via tennetccc@tennet.eu of 0800-8366388.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>Na de keuze voor het voorkeursalternatief wordt de route nader geoptimaliseerd, o.a. in overleg met de grondeigenaar, zodat er waar mogelijk minder effecten zijn. Daarnaast worden voorafgaand aan de aanleg uitgebreide bodemonderzoeken gedaan. Onder andere naar de staat van de bodem, opbouw, etc. Dit leidt tot een rapport dat de betreffende grondeigenaar kan krijgen. Op basis van het onderzoek wordt een advies gegeven over hoe de aanleg moet verlopen. De aanleg wordt onder cultuurtechnisch toezicht uitgevoerd. In gevoelige gebieden kan tijdens de aanleg ook monitoring van grond(hoogte) en bijv. zetting plaatsvinden. Na afloop wordt de grond hersteld zoals die voorheen was (zowel opbouw als maaiveld). TenneT zorgt ook dat de drainage na de aanleg van de kabels weer hersteld wordt naar de oude status. Daarnaast is TenneT verantwoordelijk voor structuurschade aan de bodem, mocht dit toch nog optreden. TenneT zal dit dan gedurende enkele jaren na aanleg herstellen.'.</p> <p>Deze beantwoording is nog altijd correct en actueel.</p>
9.28	Indiener is van mening dat de effecten op de landbouw zwaarder moeten wegen dan een archeologische dubbelbestemming.	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'Voorkeuren worden in dit stadium ter kennisgeving aangenomen. In het MER worden de milieueffecten in kaart gebracht die kunnen optreden als gevolg van de aanleg van de kabels. Op basis van deze milieueffecten wordt een afweging gemaakt tussen de alternatieven. De milieueffecten worden beschreven en beoordeeld, waarbij de ernst van de gevolgen (vanuit wetgeving of andere belangen) in beschouwing wordt genomen. Naast het MER, is er in de integrale effectenanalyse een thema omgeving. Hierin komen de belangen vanuit de omgeving naar voren. De keuze van het voorkeursalternatief vindt pas plaats na afweging van de verschillende aspecten (milieu, omgeving, techniek, kosten en toekomstvastheid) op basis van de integrale effectenanalyse.'.</p> <p>De minister heeft op basis van de onderzochte effecten, de reactienota, het regioadvies en het advies van de Commissie m.e.r.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		een afweging gemaakt en het tracé Eemshaven west als voorkeursalternatief gekozen.
9.29	Indiener vraagt om bij doorkruising van natuurgebieden alle vormen van natuurcompensatie in beeld te brengen.	Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'De effecten op natuurgebieden en beschermde soorten worden onderzocht in het deelrapport Natuur in het MER. Veel effecten zijn tijdelijk en herstel treedt hierbij automatisch op. In deze gevallen is compensatie daarom niet nodig. Dit wordt voor deze gevallen dan ook niet in kaart gebracht. In MER fase 2 wordt het voorkeursalternatief nader uitgewerkt. Compensatiemaatregelen worden alleen in detail uitgewerkt voor het voorkeursalternatief.'. Deze beantwoording is nog altijd correct en actueel.
9.30	Indiener verzoekt om toepassing van de ladder van voorkeur met in volgorde: openbare grond, gestuurde boring, ploegen en open ontgraving	Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'De aanlegmethoden worden beschouwd in de integrale effectenanalyse onder het thema techniek. De definitief toe te passen aanlegtechniek en uitvoeringsmethoden pas in een later stadium aan de orde, namelijk na de keuze van het voorkeursalternatief (oktober 2020)'. Deze beantwoording is nog altijd correct en actueel.
9.31	Indiener vraagt aandacht voor een goede inrichting van het proces met vroegtijdige verkenning, een werkgroep landbouw, een vergoeding van inbreng, inzicht in de opdracht aan W&B, excursies naar werken in uitvoering).	Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'TenneT realiseert zich dat de aanleg van de kabels effect kan hebben op landbouw. Het MER heeft tot doel om milieueffecten in beeld te brengen. Over het meenemen van effecten op de landbouw heeft overleg plaatsgevonden tussen TenneT en LTO Noord. Naar aanleiding van dat overleg zijn aanvullingen gedaan op het beoordelingskader voor het MER. Het agrarisch belang en de effecten op de landbouw worden meegewogen bij de beoordeling van de alternatieven. Het oppervlakteverlies landbouwareaal en lengte doorsnijding landbouwgrond worden onderzocht in het deelrapport Gebruiksfuncties van het MER. De effecten op landbouw, zoals verzilting en verstoring van de bodem komen terug in het deelrapport Bodem en Water. In fase 1 van het MER gaat het om onderscheidende en significante effecten. Na de keuze voor het voorkeursalternatief wordt de route nader geoptimaliseerd o.a. in

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>overleg met de grondeigenaar, zodat er waar mogelijk minder effecten zijn op drainage. Daarnaast worden voorafgaand aan de aanleg uitgebreide bodemonderzoeken gedaan. Onder andere naar de staat van de bodem, opbouw, etc. Dit leidt tot een rapport dat de betreffende grondeigenaar kan krijgen. Op basis van het onderzoek wordt een advies gegeven over hoe de aanleg moet verlopen. In gevoelige gebieden kan tijdens de aanleg ook monitoring van grond(hoogte) en bijv. zetting plaatsvinden. De aanleg wordt onder cultuurtechnisch toezicht uitgevoerd en na afloop wordt de grond hersteld zoals die voorheen was (zowel opbouw als maaiveld). Daarnaast is TenneT verantwoordelijk voor structuurschade aan de bodem, mocht dit toch nog optreden. TenneT zal dit dan gedurende enkele jaren na aanleg herstellen. Dit project wordt in de geest van de Omgevingswet uitgevoerd, hetgeen onder andere vroegtijdige en veelvuldige participatie inhoudt. Tijdens werksessies, maar ook via de interactieve website kunnen suggesties en zorgen aangedragen worden. Ook is met indiener al meermaals één-op-één contact geweest om inzicht te geven in het onderzoek.'. Deze beantwoording is nog altijd correct en actueel.</p>
10.	Rijkswaterstaat	
10.1	Indiener geeft aan dat vanuit waterstaatsbelangen de tracéalternatieven Vierverlaten west, Vierverlaten midden, Eemshaven west en een combinatie van Burgum west (op de Waddenzee) en Burgum midden (op de Noordzee) de voorkeur verdienen.	Voor kennisgeving aangenomen. De minister heeft tracé Eemshaven west als voorkeursalternatief gekozen. Dat is één van de tracés die indiener ook als voorkeur heeft aangegeven.
10.2	Indiener geeft de voorkeur aan een tracéalternatief buiten de hoogdynamische gebieden. De tracéalternatieven Burgum midden, Burgum oost, Vierverlaten oost	De door indiener genoemde tracés door hoogdynamisch gebied zijn door de minister niet als voorkeursalternatief gekozen. Gekozen is voor tracé Eemshaven west.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	en Eemshaven midden doorkruisen relatief veel hoogdynamische gebieden en voldoen daarmee te weinig aan dit uitgangspunt.	
10.3	Tracéalternatief Eemshaven oost heeft van alle tracéalternatieven de grootste effecten op de ecologie van de Noordzee. Voor de realisatie van het tracéalternatief Eemshaven oost dient bovendien naar verwachting op verschillende locaties een bouwkuip opgericht te worden. De effecten hiervan op onder meer ecologie en morfologie zijn nog onvoldoende in beeld gebracht.	Het door indiener genoemde tracé Eemshaven oost is door de minister niet als voorkeursalternatief gekozen. Gekozen is voor tracé Eemshaven west. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer van toepassing.
10.4	De effecten van de tracéalternatieven Vierverlaten oost en Eemshaven midden zijn in de integrale effectenanalyse beoordeeld als sterk negatief in relatie tot de doelen van de Kaderrichtlijn mariene strategie (KRM), Kaderrichtlijn water (KRW) en het OSPAR-verdrag. Deze twee tracéalternatieven scoren tevens het slechtst (sterk negatief) in relatie tot de effecten op Natura 2000-gebied Waddenzee, waarvan Rijkswaterstaat natuurbeheerder en voortouwnemer is.	De door indiener genoemde tracés Vierverlaten oost en Eemshaven midden zijn door de minister niet als voorkeursalternatief gekozen. Gekozen is voor tracé Eemshaven west. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant.
10.5	Vaargeulen in de Waddenzee moeten bij voorkeur gemeden worden om hinder voor de scheepvaart en het vaargeulonderhoud te voorkomen. Blootspoeling en beschadiging van een kabel als gevolg van scheepsankers is een	Bij de keuze voor een voorkeursalternatief is dit aspect afgewogen. Door de keuze van de route Eemshaven west worden vaargeulen zoveel als mogelijk vermeden, omdat de route grotendeels over het wad/wantij loopt.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>risico voor zowel de werking van de kabel als het scheepvaartverkeer. Daarnaast is op basis van de huidige onderzoeken onduidelijk in hoeverre een hoogspanningskabel, die over lange afstand in of langs de vaargeul ligt, een effect heeft op de werking van navigatieapparatuur van schepen.</p>	
10.6	<p>Tracéalternatief Burgum oost volgt de vaargeul van het Westgat en de Zoutkamperlaag. Tijdens werkzaamheden is de haven van Lauwersoog niet bereikbaar voor de scheepvaart. Er is voor het scheepvaartverkeer van en naar Lauwersoog geen omleidingsroute beschikbaar.</p>	<p>Het door indiener genoemde tracé Burgum oost is door de minister niet als voorkeursalternatief gekozen. Gekozen is voor tracé Eemshaven west. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant.</p>
10.7	<p>Indiener acht het tracéalternatief Eemshaven oost weinig kansrijk, vanwege de (beperkte) kans dat het Huibertgat in de toekomst wordt aangewezen als hoofdvaargeul richting de Nederlandse en Duitse zeehavens, de ligging in het Eems-Dollard-verdragsgebied, de vereiste bereikbaarheid van de havens in de omgeving van Emden, de financiële verantwoordelijkheid voor eventuele herpositionering van de kabel in het geval het Huibertgat onderdeel wordt van de hoofdroute naar en van de havens, onduidelijkheid over een veilige diepteligging, de kans op onderhoud en mogelijke effecten op</p>	<p>Het door indiener genoemde tracé Eemshaven oost is door de minister niet als voorkeursalternatief gekozen. Gekozen is voor tracé Eemshaven west. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	scheepsnavigatieapparatuur.	
10.8	Alle tracéalternatieven naar Vierverlaten kruisen de hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl. Door de initiatiefnemer is gekozen voor een boring. In de optiek van Rijkswaterstaat worden met deze aanlegwijze veel risico's voor de vaarweg beheerst.	Voor kennisgeving aangenomen. Overigens heeft de minister tracé Eemshaven west als voorkeursalternatief gekozen. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant.
10.9	Alle tracéalternatieven doorkruisen de reserveringszone voor zandwinning. De inschatting is dat het tracéalternatief Burgum west niet te optimaliseren is ter mijding van het zogenoemde MER-zoekgebied voor toekomstige zandwinning. Indiener acht een variant waarin de voordelen van tracéalternatief Burgum west op de Waddenzee worden gecombineerd met de voordelen van tracéalternatief Burgum midden op de Noordzee wel gunstig.	Het door indiener genoemde tracé Burgum west is door de minister niet als voorkeursalternatief gekozen. Gekozen is voor tracé Eemshaven west. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant.
10.10	Op de Noordzee en Waddenzee hebben alle tracéalternatieven invloed op andere gebruiksfuncties. Alle tracéalternatieven op de Noordzee doorkruisen een defensie-oefengebied, en zijn daarmee niet onderscheidend. De initiatiefnemer zal werkzaamheden in dit gebied tijdig met het ministerie van Defensie moeten afstemmen. Op de Noordzee en Waddenzee hebben alle tracés invloed op de visserij. Tracéalternatief Burgum oost veroorzaakt met name hinder voor de	Voor kennisgeving aangenomen. De genoemde aspecten zijn in beeld gebracht in de integrale effectenanalyse en afgewogen bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de verdere uitwerking van het voorkeursalternatief (MER fase 2) zal nader op de relevante aspecten worden ingegaan.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>vissers die de haven van Lauwersoog als basis hebben. Op de Noordzee en Waddenzee doorkruisen de tracéalternatieven Burgum midden en Burgum oost voorts het reserveringsgebied voor schelpenwinning. Ten slotte kruisen alle tracés bestaande kabels en/of leidingen in de Noordzee en/of Waddenzee, met tracéalternatief Eemshaven oost als uitschieter met elf kruisingen.</p>	
10.11	<p>Indiener geeft de voorkeur aan de tracéalternatieven Vierverlaten west, Vierverlaten midden en Eemshaven west of een geoptimaliseerde combinatie van Burgum midden op de Noordzee en Burgum west op de Waddenzee mogelijk, waarbij de kabel in de Noordzee het MER-zoekgebied voor zandwinning mijdt en in de Waddenzee de leidingenstraat Ameland volgt. Deze tracés zijn in de Waddenzee (groten)deels zijn gesitueerd op het betrekkelijk laagdynamische wantij, wat een belangrijke voorwaarde is voor een stabiele ligging van de kabel en het risico op complicaties tot een minimum beperkt. Hoewel de hersteltijd in laagdynamisch gebied relatief lang kan zijn, acht Rijkswaterstaat voor het ecosysteem de lange termijn voordelen doorslaggevend: een korte aanlegduur en een laag risico</p>	<p>De minister heeft tracé Eemshaven west als voorkeursalternatief gekozen. Dat is één van de tracés die indiener ook als voorkeur heeft aangegeven.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	op terugkerende verstoring bij onderhoud. Daarnaast zijn de effecten van deze tracés op de scheepvaart en zand- en schelpenwinning beperkt en wordt het Eems-Dollard-verdragsgebied gemedan.	
10.12	De tracéalternatieven Vierverlaten west, Vierverlaten midden en Eemshaven west hebben mogelijk negatieve gevolgen voor belangrijke natuurwaarden in de Waddenzee die vragen om een nadere studie in MER fase 2. Voor de optimalisatie van deze tracéalternatieven is voldoende schuifruimte nodig als ontwijkruimte tot kwetsbare waarden.	De minister heeft tracé Eemshaven west als voorkeursalternatief gekozen. Bij de verdere uitwerking (MER fase 2) zullen de ecologische effecten nader in beeld worden gebracht en wordt het tracé geoptimaliseerd. Hierbij zal zo veel als redelijkerwijs mogelijk aan schuifruimte meegenomen worden.
10.13	De overige tracéalternatieven uit de IEA acht Rijkswaterstaat voor het project Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden minder geschikt.	Voor kennisgeving aangenomen.
11.		
11.1	Indiener adviseert om de kabel niet door landbouwgronden aan te leggen. Het is een verziltingsgevoelig gebied en als landbouwgrond verzilt, veroorzaakt dit onherstelbare schade aan de gronden.	Zie beantwoording bij reactie 6.1.
12.	Gemeente Tytsjerksteradiel, College van B&W	
12.1	Indiener vindt dat een transformatorstation bij Burgum onherstelbare aantasting oplevert op de	De minister heeft gekozen voor Eemshaven als aansluitlocatie op het landelijke hoogspanningsnet. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	natuurwaarden en op het Nationaal Landschap De Noardlike Fryske Wâlden, en dat het de toekomst van de recreatiebedrijven in gevaar brengt.	
12.2	In de integrale effectenanalyse ontbreekt een vergelijking van de stationslocaties qua aantal 'gehinderden', bijvoorbeeld binnen een straal van 6 kilometer.	Zie beantwoording bij reactie 8.3.
12.3	In de integrale effectenanalyse ontbreekt inzicht in de effecten van laagfrequent geluid voor de drie stationslocaties, waardoor dit effect niet wordt meegewogen bij de keuze van een voorkeursalternatief. Indiener verzoekt dit aspect toe te voegen met een onderzoek voor de drie stationslocaties, dan wel door gekwantificeerd inzicht te geven in het aantal betrokken omwonenden die hiervan gevolgen zullen ondervinden.	<p>MER fase 1 moet de informatie bieden die de minister nodig heeft om een voorkeursalternatief te kunnen kiezen. Dit betekent dat de milieueffecten in beeld moeten zijn die een risico kunnen vormen voor de haalbaarheid of uitvoerbaarheid van één van de alternatieven, bijvoorbeeld omdat een norm wordt overschreden. Voor laagfrequent geluid bestaan geen normen, maar alleen richtlijnen. Dit aspect is daarmee niet doorslaggevend voor de keuze van een voorkeursalternatief en wordt daarom onderzocht in MER fase 2.</p> <p>In MER fase 2 zal voor de concrete locatie van het transformatorstation een beoordeling gegeven worden van de effecten van laagfrequent geluid. In MER fase 1 was dit ook niet mogelijk omdat er geen concrete locaties waren, slechts ruime zoekgebieden.</p> <p>De minister heeft gekozen voor Eemshaven als aansluitlocatie op het landelijke hoogspanningsnet. Daarmee is de reactie van indiener om effecten van laagfrequent geluid voor de drie locaties bij Burgum in beeld te brengen niet langer relevant.</p>
12.4	Vanuit toekomstvastheid en de gevolgen voor de netcapaciteit onderschrijven indieners dat de meest logische aansluitlocatie Eemshaven is. Aansluiting in Burgum heeft gevolgen voor de netcapaciteit, waar het nu al moeilijk is	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de door indiener gewenste aansluitlocatie gekozen.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	om duurzame initiatieven aan te sluiten op het elektriciteitsnet.	
12.5	Indiener waardeert de geboden mogelijk om een regioadvies aan de minister te mogen uitbrengen en hoopt dat de minister dit advies zal overnemen.	De minister heeft naast de ingekomen reacties, ook het regioadvies, het advies van de Commissie m.e.r. en de integrale effectenanalyse betrokken bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Er is vanuit de minister veel waardering voor het integrale regioadvies dat de regionale en lokale hebben opgeleverd. Het daar geadviseerde voorkeursalternatief – inclusief een groot deel van de randvoorwaarden – is door de minister overgenomen.
13.		
13.1	<p>Indiener spreekt de voorkeur uit voor traject naar Burgum. Schiermonnikoog is te mooi om te doorkruisen. De werkzaamheden zullen ook meer verkeer en mensen op het eiland brengen. Voor 'Vierverlaten' is een boven- of ondergrondse kabel nodig die het aanzien van het landschap en/of de bodemstructuur van het Nationaal Landschap Middag-Humsterland zal verpesten.</p> <p>De stroom van 'Eemshaven' zal ook afgevoerd moeten worden. Indiener vreest dat dat ook via Vierverlaten zal gaan, met dezelfde bezwaren. Ameland is al veel minder natuurlijk dan Schiermonnikoog. Er zijn bedrijventerreinen en een groter wegennet. Daarom zal de impact van werkverkeer en werkzaamheden op Ameland minder zijn dan op</p>	<p>Voor kennisgeving aangenomen. De minister heeft het voorkeursalternatief Eemshaven west gekozen op basis van een afweging van de effecten zoals verwoord in de integrale effectenanalyse, de ingekomen reacties, waaronder deze reactie van indiener, het regioadvies en het advies van de Commissie m.e.r. Alle tracés raken belangen en hebben effecten. Zo zouden de tracés door of naast Ameland naar Burgum gaan en ook daar natuurgebieden als het Houtwiel kruisen. Bij de verdere planuitwerking van het tracé Eemshaven west zal het tracé geoptimaliseerd worden en worden maatregelen onderzocht om effecten te mitigeren of te compenseren.</p> <p>Alle tracés gaan uit van een ondergrondse verbinding. Het afvoeren van de elektriciteit van de Eemshaven zal deels via de dan in werking zijnde nieuwe hoogspanningsverbinding Eemshaven-Vierverlaten 380kV lopen.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	Schiermonnikoog.	
14.	Vattenfall	
14.1	Indiener waardeert dat in het MER en in de integrale effectenanalyse de ontwikkeling van Windpark Eemshaven west als autonome ontwikkeling is meegenomen.	Voor kennisgeving aangenomen.
14.2	Alle drie de tracés die aansluiten op Eemshaven kunnen beperkingen veroorzaken. Een beperking van de potentie van windenergie in het gebied ten westen van de Eemshaven is ongewenst gezien de bestaande beleidskaders en complexiteit voor de ontwikkeling van windenergie op land.	In de integrale effectenanalyse zijn de bestaande en toekomstige gebruiksfuncties in beeld gebracht. De minister heeft bij de keuze voor Eemshaven west als voorkeursalternatief deze effecten en de ingekomen reacties meegewogen. Bij de verdere planuitwerking wordt het tracé geoptimaliseerd en eventuele maatregelen onderzocht om effecten te mitigerende of compenseren. Daarmee moet een goede inpassing van zowel de hoogspanningsverbinding als het windpark mogelijk zijn.
14.3	Indien Eemshaven als aansluitlocatie wordt gekozen, verzoekt indiener om, in overleg, het tracé zo uit te werken dat het buiten het plangebied van het windpark ligt en de kabels zo dicht mogelijk tegen de binnenbermsloot (zuidelijker) te leggen.	Bij de verdere planuitwerking wordt het tracé geoptimaliseerd. Zie tevens beantwoording bij reactie 14.2. Er zal hiervoor ook contact opgenomen worden met de indiener.
15.		
15.1	Indiener vindt dat er geen onnodige schade aan agrarische grond mag plaats vinden. Daarom moet gekeken worden naar een traject voor het aanleggen van kabels die rechtstreeks naar de plaats van bestemming gaan. In de Eemshaven is volgens indiener genoeg ruimte voor de	Zie beantwoording bij reactie 9.1.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	aanlanding van kabels.	
16.		
16.1	Indiener heeft grond in de Eemspolder in agrarisch gebruik. Door deze polder is een tracé geprojecteerd. De kabel zal veel negatieve gevolgen hebben voor dit gebruik, hierbij valt te denken aan warmteontwikkeling, structuurschade, veranderend bodemleven, verstoring drainering en andere, nu nog door ons niet te overziene gevolgen.	Zie beantwoording bij reacties 6.1 en 9.1.
16.2	De kabel mag de realisatie van windmolens in de Eemspolder niet in de weg staan.	Zie beantwoording bij reactie 14.2.
16.3	Het tracé waarbij het grootste gedeelte over zee gaat is, gezien vanuit oogpunt van milieu, kosten en overlast voor bewoners het meest voor de hand liggende tracé.	Voor kennisgeving aangenomen. De minister heeft het voorkeursalternatief Eemshaven west gekozen op basis van een afweging van de effecten zoals verwoord in de integrale effectenanalyse, de ingekomen reacties, waaronder deze reactie van indiener, het regioadvies en het advies van de Commissie m.e.r. Hierbij worden naar de land- en zeebelangen gekeken.
17.		
17.1	Indiener vreest verstoring van de grond en apparatuur door de kabel en daarmee samenhangende schade voor het bedrijf.	Het aspect andere gebruiksfuncties is opgenomen in de integrale effectenanalyse, evenals de zorgen vanuit de omgeving voor een tracé door agrarisch gebied en de eventuele mogelijkheden voor mitigatie en compensatie. De minister heeft deze aspecten dan ook betrokken bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren.
17.2	Indiener vreest het effect van de kabel op	Zie beantwoording bij reactie 14.2.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	het optimaal benutten van het zoekgebied wind / Eemshaven west.	
17.3	Redelijk recent hoorde indiener dat het voorkeursalternatief door de Eemspolder ligt, op eerdere kaarten lag het traject door de Waddenzee of Emmapolder en waren er met elkaar iets van 13 varianten. De Eemspolder variant, die ook direct voorkeursalternatief is, is nieuw voor indiener.	Er is in de voorbereiding een groot aantal tracés afgewogen. Deze zijn bij de totstandkoming van de NRD teruggebracht tot de tracéalternatieven zoals nu afgewogen in de integrale effectenanalyse. De concept NRD heeft in het najaar van 2019 ter inzage gelegen en de definitieve NRD is begin 2020 gepubliceerd. In de NRD is vermeld: 'Rondom elk aansluitstation (Burgum, Vierverlaten en Eemshaven) is een zoekgebied gedefinieerd met een straal van 6 kilometer. [...] De stationslocatiealternatieven worden zoveel mogelijk voor aanvang van de MER onderzoeken (oktober 2019) gedefinieerd.'. In het MER fase 1 zijn de tracés en transformatorstationslocaties verder ingevuld, en zijn routes uit de NRD geoptimaliseerd. Waar bij de kennisgeving nog 13 varianten waren, zijn deze in de definitieve NRD en MER fase 1 geoptimaliseerd tot 9 onderscheidende alternatieven, alsmede met een voorstel hoe deze op de stationslocaties aansluiten. De keuze voor de zoeklocatie transformatorstation bij Eemshaven en de exacte route naar station hoogspanningsstation Eemshaven Oudeschip wordt nader onderzocht in MER fase 2 in samenspraak met stakeholders uit de omgeving en de werkgroep landbouw die opgericht wordt.
18.		
18.1	Indiener vreest gevolgen van verzilting voor de toekomstige opbrengsten en kwaliteit van de landbouwproducten en daarmee de toekomst van de landbouwbedrijven.	Zie beantwoording bij reactie 6.1.
18.2	Op land zijn de meeste belanghebbenden (landbouw, landschap, natuur en recreatie) die schade en/of overlast	Zie beantwoording reactie 9.2.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	kunnen ondervinden. Door te kiezen voor een kabeltracé Eemshaven oost wordt de Waddenzee zo weinig mogelijk verstoord en zo weinig mogelijk landbouwgrond aangetast.	
18.3	Door de open ontgraving is er grote risico op vermenging van de grondlagen en aantasting van de structuur met negatieve effecten op de opbrengsten van de gewassen.	Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren. Ook zal er uitgebreid bodem- en veldonderzoek gedaan worden om onder andere de huidige bodemopbouw in beeld te brengen zodat deze na afloop hersteld kan worden.
18.4	Door te kiezen voor het tracé dat zo weinig mogelijk over land loopt, zijn er in de toekomst geen belemmeringen van het kabeltracé voor de uitbreiding van de industrie van de Eemshaven.	In de integrale effectenanalyse zijn de effecten op de bestaande en (bekende) toekomstige gebruiksfuncties in beeld gebracht. Deze zijn betrokken in de afweging van de minister omtrent een voorkeursalternatief.
18.5	Door gestuurde boringen te gebruiken worden de (landbouw)gronden zo weinig mogelijk verstoord en worden ook de ontwikkelingen van industriegebieden zo weinig mogelijk belemmerd.	Het boren in plaats van open ontgraven kan één van de mitigerende maatregelen zijn om effecten van de aanleg van het tracé Eemshaven west op de agrarische bedrijfsvoering te beperken c.q. te voorkomen. In deze fase van het project is de aanlegwijze bepaald voor technische knelpunten. Dit is ook visueel gemaakt in een bijlage Techniek bij de integrale effectenanalyse. Voor het overige wordt de mogelijkheid c.q. noodzaak van boringen en de voor- en nadelen van een boring bij de verdere planuitwerking onderzocht in samenwerking met een werkgroep landbouw.
18.6	Er wordt gesproken dat bij stationslocatie Eemshaven Middenweg geen verlies van landbouwgrond plaatsvindt. Dit is echter onjuist! In dit zoekgebied worden nog steeds hoogwaardige akkerbouwgewassen geteeld.	Het zoekgebied Eemshaven Middenweg wordt momenteel inderdaad deels gebruikt als landbouwgrond. Hier is echter ook recent een nieuw 110kV-hoogspanningstation gebouwd. Daarnaast kent het gebied de enkelbestemming Bedrijventerrein-Industrie in het voorontwerp bestemmingsplan Eemshaven. Hiermee wordt aangegeven dat in de (nabije) toekomst industrie is toegestaan.
18.7	Indiener informeert naar de effecten van	Bij EZK en TenneT zijn op dit moment geen plannen voor

Indiener	Reactie	Beantwoording
	het kabeltracé op de aanleg van zonneparken. Het gebied ten zuiden van de Eemshaven is een kansrijk gebied voor de ontwikkeling van zonnepanelen.	zonneparken en zuiden van Eemshaven bekend. Alle bekende en concrete ontwikkelingen zijn meegenomen in het MER en de integrale effectenanalyse. In principe zijn er – behalve ruimtebeslag – geen effecten van de kabels op een zonnepark.
18.8	Indiener geeft aan dat in de buurt van windmolens (Eemshaven west en de Oostpolder) geen kabels gelegd kunnen worden.	Zie beantwoording bij reactie 14.2.
18.9	Indiener geeft aan dat grondeigenaren volledige schadecompensatie moeten krijgen voor nu en toekomstige ontwikkelingen.	<p>Na de keuze voor het voorkeursalternatief wordt de route nader geoptimaliseerd, onder andere in overleg met een werkgroep landbouw en de grondeigenaar, zodat er waar mogelijk minder effecten zijn. Daarnaast worden voorafgaand aan de aanleg uitgebreide bodemonderzoeken gedaan. Onder andere naar de staat van de bodem, opbouw, etc. Dit leidt tot een rapport dat de betreffende grondeigenaar kan krijgen.</p> <p>Op basis van het onderzoek wordt een advies gegeven over hoe de aanleg moet verlopen. De aanleg wordt onder cultuurtechnisch toezicht uitgevoerd. In gevoelige gebieden kan tijdens de aanleg ook monitoring van grond(hoogte) en bijv. zetting plaatsvinden. Na afloop wordt de grond hersteld zoals die voorheen was (zowel opbouw als maaiveld). TenneT zorgt ook dat de drainage na de aanleg van de kabels weer hersteld wordt naar de oude status. Daarnaast is TenneT verantwoordelijk voor structuurschade aan de bodem, mocht dit toch nog optreden. TenneT zal dit dan gedurende enkele jaren na aanleg herstellen. Uitgangspunt bij eventuele vergoedingen is schadeloosstelling van grondeigenaren en grondgebruikers.</p>
18.10	Om zoveel mogelijk draagvlak te creëren, kiezen voor een tracé waarbij zo weinig mogelijk over land wordt gegaan.	Voor kennisgeving aangenomen. De minister heeft het voorkeursalternatief Eemshaven west gekozen op basis van een afweging van de effecten zoals verwoord in de integrale effectenanalyse, de ingekomen reacties, waaronder deze reactie van indiener, het regioadvies en het advies van de Commissie m.e.r.

Indiener	Reactie	Beantwoording
19.		
19.1	Indiener geeft aan dat bij de keuze voor het voorkeursalternatief vooral rekening moet worden gehouden met de impact op de leefomgeving (natuur, bewoners). Een transformatorstation bouwen en opereren in een bos-/plattelandsomgeving staat hier haaks op.	Voor kennisgeving aangenomen. Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven, waar relatief weinig omwonenden zijn.
19.2	Indiener geeft aan dat het transformatorstation in het industriegebied Eemshaven geplaatst moet worden en niet in Burgum.	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de door indiener gewenste aansluitlocatie gekozen.
19.3	Indiener verzoekt om kennis te nemen van de leefomgeving van Noardburgum om te zien wat er aangetast kan gaan worden!	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener niet langer relevant.
20.		
20.1	Indiener vreest schade, aantasting van gezondheid en woongenot bij alternatief Eemshaven (zowel midden, oost en west) omdat het tracé dicht bij de woning en door het bedrijf van indiener gaat.	Bij de keuze van het voorkeursalternatief is rekening gehouden met andere gebruiksfuncties en de zorgen vanuit de omgeving voor een tracé door agrarisch gebied en nabij woningen. Bij de verdere planuitwerking van het tracé Eemshaven west wordt de route geoptimaliseerd en worden eventuele mitigerende en compenserende maatregelen bekeken. Voor alle locaties waar een transformatorstation of kabeltracé komt, moet worden voldaan aan de daarvoor geldende normen en zal in het ruimtelijk besluit een afweging omtrent de inpassing in de omgeving worden opgenomen.
20.2	Voor een groot windpark op zee is het niet nodig om dwars door dure landbouwgrond een kabel aan te leggen. De gevolgschade van het aanleggen van kabels wordt	Zie beantwoording bij reactie 6.1. Na de keuze van het voorkeursalternatief worden bodem- en veldonderzoeken uitgevoerd (na toestemming van de betreffende

Indiener	Reactie	Beantwoording
	geheel onderschat, op de vergraven grond blijft jaren lang de opbrengst achter.	grondeigenaar). Op perceelniveau worden landmeetkundige opnames uitgevoerd, cultuurtechnische, geohydrologische, grondmechanische, milieuhygiënische, geo-elektrische onderzoeken en onderzoeken naar G-waarden.
20.3	Indiener geeft aan dat rond het tracé windmolens gepland staan.	Zie beantwoording bij reactie 14.2.
20.4	Indiener wil totaal geen overlast, gewasschade en waardedaling. De enige manier om onder onze percelen door te komen is door te boren.	Het boren in plaats van open ontgraven kan één van de mitigerende maatregelen zijn om effecten van de aanleg van het tracé Eemshaven west op de agrarische bedrijfsvoering te beperken c.q. te voorkomen. In deze fase van het project is de aanlegwijze nog niet voor het gehele tracé bepaald. De mogelijkheid c.q. noodzaak van boringen en de voor- en nadelen van een boring worden bij de verdere planuitwerking onderzocht. Dit gebeurt in overleg met de werkgroep landbouw, waar (een vertegenwoordiging van de) agrariërs aan kunnen deelnemen. Eveneens worden na de keuze van het voorkeursalternatief bodem- en veldonderzoeken uitgevoerd (na toestemming van de betreffende grondeigenaar). Op perceelniveau worden landmeetkundige opnames uitgevoerd, cultuurtechnische, geohydrologische, grondmechanische, milieuhygiënische, geo-elektrische onderzoeken en onderzoeken naar G-waarden.
20.5	Indiener wil dat alle kosten die indiener moet maken door deze plannen (eigen uren en externe hulp en advies) voor rekening komen de plannenmakers.	Het ministerie van EZK en TenneT hebben in het begin van dit project besloten dat stakeholders geen vergoeding ontvangen om hun belang in te dienen.. Indien dit voor een stakeholder/grondeigenaar leidt tot knelpunten, gaan we vanuit het project het gesprek aan met de stakeholder/grondeigenaar om te zoeken naar een oplossing.
21.		
21.1	Indiener wil geen van de routes naar de Eemshaven, dan komen de kabels door het land van indiener. Indiener heeft	Zie beantwoording bij reacties 6.1 en 9.27.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	zorgen over de vruchtbaarheid van het land, de nabijheid van de kabel tot de woning in verband met het magnetisch veld.	
21.2	Indiener stelt voor om, ondanks hogere kosten, de kabel door zee te leggen en niet over land. zo hebben zo min mogelijk mensen er last van. Aansluiting kan dan op de Eemshaven, aan de westkant waar geen mensen wonen en al geen landbouwgrond meer ligt. maar de kabel dan ook te laten binnen komen aan de west kant. Op die wijze hebben de burgers geen nadeel.	Zie beantwoording bij reactie 9.2.
22.		
22.1	Indiener vindt de effecten voor de landbouw het belangrijkste. Indiener heeft een akkerbouwbedrijf precies midden in alle 3 de routes naar de Eemshaven. Indiener geeft de voorkeur aan een route door het wad en niet door landbouwgrond uit angst voor schade en gevolgschade aan de grond.	Zie beantwoording bij reacties 6.1 en 9.2.
22.2	Indiener zal alles in het werk stellen zodat er geen kabels komen door landbouwgrond waar dan ook.	Initiatiefnemer zal in overleg treden met indiener. De route wordt nader geoptimaliseerd onder andere in overleg met de grondeigenaar, zodat er waar mogelijk minder effecten zijn.
22.3	Directe schade, gevolgschade en opbrengstderving zijn voor rekening van het project. Deze schade is niet te overzien.	Zie beantwoording bij reactie 18.9.
22.4	Indiener woont dichtbij de kabels en is	Zie beantwoording bij reactie 24.6.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	bezorgd over de gezondheidseffecten van het magnetisch veld rond de kabels.	
22.5	Op een groot deel van de routes staan windparken (gepland). Indiener is van mening dat de kabel niet in de buurt van windmolens en de terminal van Vopak aangelegd kan worden, dit is te gevaarlijk.	Zie beantwoording bij reactie 14.2. In de betreffende omgeving zijn reeds meerdere kabels en leidingen evenals een nieuw gebouwd 110kV (kiloVolt) hoogspanningstation gebouwd. Hierbij is rekening gehouden met de eisen ten aanzien van (externe) veiligheid. Daarmee moet een goede inpassing van zowel de hoogspanningsverbinding als de windturbines nabij de terminal van Vopak mogelijk zijn.
23.		
23.1	Indiener vindt landbouwkundige en hydrologische belangen het meest belangrijk voor de keuze van een voorkeursalternatief.	Voor kennisgeving aangenomen. Deze aspecten zijn in het MER fase 1 opgenomen en komen terug in de integrale effectenanalyse. De reactie van indiener is ook betrokken bij de afweging van de minister omtrent een voorkeursalternatief.
23.2	Indiener geeft aan dat alternatief Eemshaven oost, de voorkeur heeft vanuit landbouwkundige belangen en hinder voor omwonenden.	Zie beantwoording bij reactie 9.2.
23.3	Indiener wijst er op dat het tracé Eemshaven oost eenvoudiger en goedkoper kan zijn dan het tracé Eemshaven west, vanwege de vele percelen die gekruist worden.	Zie beantwoording bij reactie 9.2.
24.		
24.1	Indiener vindt omgeving het meest belangrijk.	Voor kennisgeving aangenomen. De aspecten vanuit de omgeving zijn opgenomen in de integrale effectenanalyse.
24.2	Indiener pleit voor een tracé door zee, met een aanlanding vergelijkbaar met de COBRA-kabel, waarmee unieke landbouwgrond gespaard blijft.	Zie beantwoording bij reactie 9.2.

Indiener	Reactie	Beantwoording
24.3	Twee van de drie tracés naar Eemshaven raken grond van indiener. De leemte in kennis op verziltingsgebied is zo ernstig groot dat de bedrijfscontinuïteit onvoorzienbaar hard geraakt wordt bij een keuze voor één van deze tracés.	Zie beantwoording bij reactie 6.1.
24.4	Indiener geeft aan dat aan dat een plaatselijke daling van de gemiddeld hoogste grondwaterstaat door bronbemaling van 0,9 tot 1,7 meter gedurende het project de zoetwaterbel zo kan doen krimpen dat het jaren duurt voor dit hersteld is.	In de integrale effectenanalyse (tabel 3.2) en in het MER (in het hoofdrapport en in deelrapport Ib - Bodem en Water op land) is ook vermeld dat het verziltingseffect dat ontstaat door bemaling meerdere jaren duurt. Zie tevens beantwoording bij reactie 6.1.
24.5	Indiener mist het aspect zettingsschade in het MER (aan gebouwen, drainage, kavelpaden en land) door bemaling in dit zettingsgevoelige gebied.	Het aspect 'zettingen' is in het deelrapport Ib - Bodem en Water op land onderzocht en beoordeeld. De effecten van zettingen zijn beperkt en goed te mitigeren/compenseren. Effecten door zettingen zijn daarom niet doorslaggevend voor de keuze van een voorkeursalternatief. Daarom is dit aspect niet nader beschreven in de integrale effectenanalyse.
24.6	Indiener maakt zich zorgen over de toename en extra blootstelling aan straling en laagfrequent geluid als indiener op het veld aan het werk is.	<p>Voor de locaties waar een transformatorstation of kabeltracé komt moet worden voldaan aan de daarvoor geldende normen. In het ruimtelijk besluit zal een afweging omtrent de inpassing in de omgeving worden opgenomen.</p> <p>Magneetvelden Als er elektrische stroom door een geleider loopt, ontstaat een magneetveld. Zo ook rond hoogspanningsverbindingen en -stations. Voor de bevolking is er geen sprake van wettelijke limieten voor blootstelling aan deze magneetvelden, maar er is wel sprake van Europese regelgeving en nationaal voorzorgsbeleid. <u>Bovengenoemd beleidsadvies van de rijksoverheid ziet op langdurige blootstelling en is alleen van toepassing op bovengrondse hoogspanningsverbindingen.</u> Voor ondergrondse</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>hoogspanningsverbindingen en bovengrondse hoogspanningsstations geldt de grenswaarde van 100 microtesla conform Aanbeveling 1999/519/EG van de Europese Unie. Hieraan zal door TenneT voldaan worden.</p> <p>Dit project betreft ondergrondse hoogspanningsleidingen. Bovengenoemd beleidsadvies van de rijksoverheid ziet op langdurige blootstelling en is alleen van toepassing op bovengrondse hoogspanningsverbindingen. Omdat bekend is dat soms onder andere zorgen bestaan over mogelijke gezondheidseffecten van magneetvelden in de omgeving, worden magneetvelden uit voorzorg in MER fase 2 in beeld gebracht.</p> <p>Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 (na de keuze van het voorkeursalternatief) wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om rekening te houden met de zorgen van omwonenden om de mogelijke gezondheidseffecten van magneetvelden. Dat kan bijvoorbeeld door meer afstand tot woningen aan te houden. In MER fase 2 wordt tevens een magneetveldenstudie specifiek op dit tracé uitgevoerd.</p> <p>Laagfrequent geluid Zie beantwoording bij reactie 12.3.</p>
25.		
25.1	Identiek aan reacties 24.2 tot en met 24.7.	Zie beantwoording bij reacties 24.2 tot en met 24.7.
26.		
26.1	Omgeving, wij zijn de omgeving. Iedere dag werkzaam voor en in de omgeving.	Voor kennisgeving aangenomen.
26.2	Indiener geeft aan dat de grond uniek is met een goede geografische ligging en wil	Zie beantwoording bij reactie 6.1. Daarnaast komt TenneT graag langs om kennis te maken mits dit past binnen de RIVM-richtlijnen

Indiener	Reactie	Beantwoording
	niet dat het tracé hier doorheen gaat. Indiener nodigt uit om op bezoek te komen om te kijken wat voor impact zoiets heeft op een bedrijf, grond en mensen.	ten aanzien van corona.
26.3	Identiek aan reacties 24.3 tot en met 24.7.	Zie beantwoording bij reacties 24.3 tot en met 24.7.
27.		
27.1	Indiener pleit er voor om de hoogwaardige akkerbouwgronden te ontzien, deze zijn belangrijk voor de voedselvoorziening. De aanleg van een kabel leidt tot industrialisatie en verloedering van het boerenlandschap.	Zie beantwoording bij reactie 6.1.
27.2	Indiener wil geen kabels in de unieke jonge zavelgronden, die ook in de buurt van de Eemshaven te vinden zijn. Indiener heeft bezwaren tegen tracé Eemshaven west, vanwege de gevolgen voor de agrarische bedrijfsvoering door verzilting, slechtere doorlaatbaarheid, vernieling van drainage, risico op besmettingen doordat machines die gebruikt worden voor de werkzaamheden niet 100% gereinigd blijken te zijn, industrialisatie en toekomstige kabels, straling en geluid met negatieve gezondheidseffecten en verminderd woongenot, de verkoopbaarheid en waarde van (woon-)boerderijen of woonhuizen in de buurt, het vestigen van	Zie beantwoording bij reacties 6.1 en 18.9.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	zakelijk recht (vervreemding), ontwikkelmogelijkheden in de toekomst.	
28.		
28.1	Indiener wil geen tracé door landbouwgrond omdat een open ontgraving van landbouwgrond leidt tot meer effecten op de grondwaterstand en daarmee tot verzilting en uiteindelijk landbouwopbrengsten. Het is de vraag of de structuur ooit weer terugkomt. Bij verschillende projecten waar kabels gelegd zijn leert men dat je altijd schade zult blijven terugzien in de gewassen.	Zie beantwoording bij reactie 18.9.
28.2	Indiener maakt zich zorgen over de warmte die de kabels produceren, een magnetisch veld en de kwaliteit van de gewassen die er geoogst gaan worden.	<p>Warmte: Zie beantwoording bij reactie 6.1.</p> <p>Magneetveld: Zie beantwoording bij reacties 9.27 en 24.6.</p> <p>Gewassen: Er zijn geen effecten bekend ten aanzien van de kwaliteit van gewassen.</p>
28.3	Indiener geeft de voorkeur aan het tracé Eemshaven oost, vanwege de kortere lengte en er gaat geen kostbare landbouwgrond verloren.	Zie beantwoording bij reactie 9.2.
28.4	Indiener vraagt wie de schade de komende 30 jaar gaat betalen. De schade kan omvangrijk zijn omdat de kabel niet in lijn ligt met de bebouwing van de landbouwgrond.	Zie beantwoording bij reactie 18.9.

Indiener	Reactie	Beantwoording
29.	Collectief Groningen West	
29.1	Indiener brengt de zienswijze op de concept NRD opnieuw in.	Voor kennisgeving aangenomen. Deze reactie is vanaf 29.3 opgenomen en opnieuw van een beantwoording voorzien.
29.2	Indiener geeft aan dat de aanleg van een kabel door de weidevogelkerngebieden binnen de tracéopties Vierverlaten langdurige effecten geeft. Anders dan in het MER is aangegeven, is sprake van een blijvende verstoring van het bodemprofiel en voor meerdere jaren van het landschap (verzakking) en een veranderende vegetatie in zowel Middag-Humsterland en voor specifiek ingerichte gebieden voor weidevogels en andere oude graslanden met greppelpatronen. De aanleg van een kabel doorkruist het beleid met betrekking tot het in standhouden van de weidevogels. Indiener verzoekt dit aspect mee te laten wegen in de keuze voor het voorkeursalternatief.	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener op dit punt niet langer relevant.
29.3	Indiener vraagt aandacht voor de negatieve gevolgen van de aanleg van kabels op de broedvogels in weidegebieden langs de routes naar Vierverlaten. Ook in de kansrijke gebieden voor weidevogels die niet officieel zijn aangewezen als weidevogelkerngebieden.	Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: 'De effecten op vogels (broedvogels en foeragerende vogels) in relatie tot habitattypen worden onderzocht in het deelrapport Natuur in het MER. In de milieuonderzoeken worden de effecten op zowel habitattypen als habitatsoorten onderzocht. Hierbij is extra aandacht voor kwetsbare gebieden en soorten. Waar nodig wordt gezocht naar maatregelen om effecten te mitigeren. De mogelijke effecten die in kaart worden gebracht tijdens deze onderzoeken spelen een rol bij het bepalen van het voorkeursalternatief. Het onderzoek wordt in MER fase 1 wordt gebaseerd van de beschikbare informatie uit de NDFF (Nationale Database Flora en Fauna). In MER fase 2 zal

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>ook aanvullend veldonderzoek plaatsvinden.’ Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener op dit punt niet langer relevant.</p>
29.4	<p>Indiener vindt een effectbeoordeling op basis van kwalitatief bureauonderzoek onvoldoende. Gebruik zou moeten worden gemaakt van de kennis van Collectief Groningen West.</p>	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: ‘In de fase van het afwegen van de alternatieven (MER fase 1) volstaat een bureauonderzoek. Dit omdat deze fase draait om onderscheidende milieueffecten waarop de afweging tussen alternatieven gemaakt kan worden. De kennis en ervaring van Collectief Groningen West kan tijdens komende werksessies ingebracht worden en als reactie op de integrale effectenanalyse, voorafgaand aan de keuze voor een voorkeursalternatief. Na vaststelling van het voorkeursalternatief wordt aanvullend veldonderzoek gedaan naar alle soortengroepen die relevant zijn voor het voorkeursalternatief, zodat de eventuele milieueffecten op nauwkeurige wijze in kaart worden gebracht. Daarnaast kent het project een participatieplan waarin de gehele aanpak m.b.t. participatie staat uitgewerkt. Hierin wordt onder andere kennis opgehaald vanuit de omgeving. Het participatieplan is openbaar en te vinden via: https://www.rvo.nl/onderwerpen/bureauenergieprojecten/lopende-projecten/hoogspanning/net-op-zee-ten-noorden-van-dewaddeneilanden. Ook kunt u reageren en suggesties inbrengen via: https://netopzeetnwinbeeld.nl/denk-mee.’ Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener op dit punt niet langer relevant.</p>
29.5	<p>Indiener meldt zich aan voor deelname aan de werksessies of andere bijeenkomsten.</p>	<p>Hier is in de reactienota van de NRD op geantwoord: ‘EZK en TenneT hechten in belangrijke mate aan participatie zodat waardevolle informatie bekend wordt, er rekening kan worden gehouden met belangen en wensen en er straks een weloverwogen keuze over het voorkeursalternatief kan worden gemaakt. De insteek van het project is gedurende de gehele procedure indiener en andere</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>betrokkenen in werksessies, bijpraatsessies en overleggen nauw te betrekken. Voor het onderdeel participatie wordt verwezen naar het participatieplan. Collectief Groningen West zal een uitnodiging ontvangen voor de volgende werksessies. '.</p> <p>Voor de werksessie 14 april 2020 waar de integrale effectenanalyse werd toegelicht is Collectief Groningen West uitgenodigd, maar heeft zij niet deelgenomen. Voor volgende werksessies en bijeenkomsten worden de stakeholders bij het voorkeursalternatief uitgenodigd worden.</p>
30.	Gronings Agrarisch Jongeren Kontakt	
30.1	Indiener vindt dat het aspect omgeving en de toekomst van de landbouw zwaar moet wegen in het beslisproces. Er moet niet gekozen worden voor de landtracés, die leiden tot verstoring van de bodem en verziltingsrisico's.	Zie beantwoording bij reactie 6.1.
30.2	Alle landtracés, met name Eemshaven west, worden gegraven in verziltingsgevoelig gebied. De leemte in kennis op verziltingsgebied is ernstig groot en de effecten en schade per perceel onbekend. Dit moet effect hebben op de keuze van een voorkeursalternatief.	Zie beantwoording bij reactie 9.4.
30.3	De zettingsgevoelige grond in de voorgestelde landtracés hebben zeer nadelige en moeilijk te herstellen effecten op het landgebruik.	Zie beantwoording bij reactie 18.9.
30.4	Eemshaven oost is een zekere en duurzame optie.	Zie beantwoording bij reactie 9.2.
31.		

Indiener	Reactie	Beantwoording
31.1	Indiener geeft aan dat het voorkeursalternatief de kortste route moet volgen, geen tracé over land in verband met zoute kwel, vermenging en verstoring van grondslagen en bouwvoor. Een tracé over zee heeft de minste kilometers en minste verstoring van percelen grond en bedrijven.	Zie beantwoording bij reactie 6.1.
32.		
32.1	Indiener vindt Eemshaven midden de beste optie voor de kabels. Het wad heeft zoveel dynamiek dat geen blijvende schade zal optreden door de graafwerkzaamheden voor de kabels. En als buiten het broedseizoen wordt gewerkt zal de habitatschade nihil zijn.	Zie beantwoording bij reactie 6.2.
32.2	Indiener heeft diverse argumenten tegen het voorstel Eemshaven west, vanwege belemmering plangebied windenergie, brede doorsnijding van landbouwpercelen met bijbehorende schade, problemen met drainage en andere landbouwkundige werken, de invloed van magnetische velden op gezondheid en gebruik van moderne technologie, economische schade bij de aanleg, verzilting en hinder in de bedrijfsvoering met de aanleg.	Zie beantwoording bij reactie 18.9.
32.3	Indiener vindt Eemshaven midden door het wad een goed alternatief. De schade aan natuurhabitat is volledig in te dammen wanneer men buiten het	Zie beantwoording bij reactie 6.2.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	broedseizoen de aanleg van de leidingen ter hand neemt. Wellicht kunnen er nog aanvullende natuurmaatregelen erbij worden doorontwikkeld. Vroeger en misschien ook nu nog werd door de aangrenzende bewoners van het wad werkzaamheden uitgevoerd voor landaanwinning wat de natuur nu achter de zeedijk ten goede komt.	
33.		
33.1	Indiener vindt dat onvoldoende rekening wordt gehouden met de schade aan bodemvruchtbaarheid bij het alternatief Eemshaven west, die mogelijk tientallen jaren en tot honderden meters aan weerszijden van de kabel doorwerkt. Ook moeten percelen volledig opnieuw gedraineerd worden. Deze gevolgen zijn niet doorgerekend.	Zie de beantwoording bij reacties 6.1 en 18.9.
33.2	De route Eemshaven west gaat door de hoogste kwaliteit akkerbouwland in de wereld, miljoenen mensen zijn afhankelijk van de voedselproductie die in dit gebied plaatsvindt.	Zie beantwoording bij reactie 9.1.
33.3	De potentiële schade aan het akkerbouwgebied is zo groot dat het ruimschoots de initiële meerkosten van alternatieve routes zal overstijgen.	De in de integrale effectenanalyse gepresenteerde kosten bevatten ook een inschatting voor compensatie van potentiële schade aan het akkerbouwgebied. In aanvulling daarop laat TenneT op dit moment aanvullend onderzoek verrichten door Antea en een specialist die is aangedragen door LTO Noord om het inzicht te vergroten op potentiële risico's (en potentiële schade) m.b.t. verzilting.

Indiener	Reactie	Beantwoording
34.		
34.1	Indiener vindt Eemshaven midden de beste keuze, de natuur wordt daar minder verstoord dan bij een grote storm gebeurt.	Zie beantwoording bij reactie 6.2.
34.2	Indiener heeft diverse argumenten tegen Eemshaven west, namelijk het belemmert een optimale invulling van het windpark Eemshaven west, de brede doorsnijding van landbouwpercelen levert blijvende schade op en leidt tot economische schade.	Zie beantwoording bij reactie 18.9.
35.		
35.1	Indiener geeft de voorkeur aan een tracé over wad of bij de zeeverende dijk. Hier is geen sprake van blijvende schade aan cultuurgrond en de meest logische route in verband met herstel grondwerkzaamheden.	Zie beantwoording bij reactie 6.2.
35.2	Als een tracé over land wordt aangelegd komt de bodem nooit terug in oorspronkelijke staat, het belemmert de grondeigenaar in verband met het zelf exploiteren van windmolens, de magnetische velden storen gps materieel en de kabels ontwikkelen warmte.	Zie beantwoording bij reacties 6.1 en 9.1. Er zijn bij TenneT geen gevallen bekend van storing van GPS apparatuur bij ondergrondse verbindingen. Het is daarom ook niet te verwachten dat dit met dit project zal optreden.
36.		
36.1	Indiener vindt voor de keuze van het voorkeursalternatief de effecten op het	Voor kennisgeving aangenomen. De minister heeft deze aspecten dan ook betrokken bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>verbouwen van gewassen bij de exploitatie en aanleg van de kabel en de daarmee samenhangende schade en de verhaalbaarheid van deze schade, tevens de optimale invulling en kosten om wind te exploiteren in het zoekgebied windenergie in de Eemspolder het meest belangrijk.</p>	<p>verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren.</p>
36.2	<p>Veel mensen hebben de Ansichtkaart met aankondiging inloop niet gelezen, is bijvoorbeeld bij oud papier terecht gekomen als reclame uiting.</p>	<p>Voor kennisgeving aangenomen. In het project Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden is voorafgaand aan de keuze van het voorkeursalternatief een uitgebreid participatieproces doorlopen. Daarbij zijn meerdere middelen (zoals brieven, informatiebijeenkomsten, online vragensessies, websites, advertenties) ingezet om een zo breed mogelijk publiek te bereiken en de mogelijkheid te geven om te laten participeren. Naast de Ansichtkaart is de aankondiging ook op de gebruikelijke wijze gepubliceerd op de website van RVO en in huis-aan-huisbladen. Overigens zal ook de keuze voor het voorkeursalternatief gepubliceerd worden en krijgt eenieder de mogelijkheid een zienswijze in te dienen op de ontwerp besluiten (inpassingsplan en vergunningen).</p>
36.3	<p>Doordat tracé eerder door Emmapolder leek te lopen en omdat er heel veel tracés werden voorgespiegeld, zijn de mensen waar het voorkeursalternatief door het land gaat vaak niet op de hoogte.</p>	<p>Er is in de voorbereiding een groot aantal tracés afgewogen. Deze zijn bij de totstandkoming van de NRD teruggebracht tot de tracéalternatieven zoals nu afgewogen in de integrale effectenanalyse. De concept NRD heeft in het najaar van 2019 ter inzage gelegen en de definitieve NRD is begin 2020 gepubliceerd. Ten tijde van de reactie van indiener was nog geen voorkeursalternatief gekozen. De minister heeft bij de keuze voor het voorkeursalternatief Eemshaven west onder meer rekening gehouden met de ingekomen reacties. Met grondeigenaren waar het voorkeursalternatief door het land gaat, wordt contact opgenomen.</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
37.		
37.1	Indiener geeft de voorkeur aan het tracé Eemshaven oost als kortste en minst schadelijke route. Het hoeft niet door kwetsbaar natuur [Natura 2000] en kan de lijn van de vaargeul volgen naar Eemshaven Oost. Dat is niet kwetsbaar.	Zie beantwoording bij reactie 9.2.
37.2	Indiener is tegen de aanleg van Eemshaven west. Dit tracé gaat door cultuur en agrarisch landschap en heeft grote gevolgen voor doorsnijding van drainage, sloten, kavelpaden, wegen, kabel/gas leidingen, het bodemleven, bodemstructuur en levert beperkingen op voor het windgebied Windpark Eemshaven west.	Zie beantwoording bij reactie 18.9.
37.3	Indiener vindt het argument vertroebeling van het water vaag en zwak. Dan kunnen veerboten en de havens ook niet meer gebruikt worden, die zorgen elke dag voor vertroebeling.	De vertroebeling waarover in het MER en de integrale effectenanalyse wordt gesproken, wordt veroorzaakt door graaf- en baggerwerkzaamheden die nodig zijn voor aanleg van de kabels. Boten hebben geen direct contact met de bodem. Daardoor ontstaat bij graaf- en baggerwerkzaamheden een vertroebelingspluim die veel groter en langduriger is dan de eventuele vertroebeling die veerboten kunnen veroorzaken.
37.4	Indiener is van mening dat het tracé gerust naar Eemshaven oost kan. Zeehonden worden niet verstoord bij hun rustplaats, zeehonden zijn nieuwsgierig, op Borkum liggen zeehonden vlak bij strandtoeristen uit te rusten.	Zie beantwoording bij reactie 9.2. Zeehonden zijn beschermd op basis van de Wet natuurbescherming. Tijdens de voortplantingsperiode mogen zeehonden niet verstoord worden. Dit betekent dat we in deze periode rekening moeten houden met afstandsbepalingen (op basis van verstoringafstanden) die gelden tot zeehondenligplaatsen.
38.		

Indiener	Reactie	Beantwoording
38.1	Indiener ondersteunt het concept regioadvies, waarin unaniem de voorkeur uitgesproken voor de locatie Eemshaven. Dit is het enige alternatief dat past in de Nationale Omgevingsvisie, en als groot industriegebied is het ingericht op de ontwikkeling van dergelijke industrie, zonder omwonenden die hinder ervaren. Bovendien kan het transformatorstation in de Eemshaven bijdragen aan de ambities van de provincie op het vlak van duurzame energie.	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is de door indiener gewenste aansluitlocatie gekozen.
38.2	Indiener gaat er van uit dat bij de engineering de richtlijnen van de Gezondheidsraad voor bovengrondse hoogspanningsverbindingen worden toegepast op de ondergrondse verbinding, dat bestaande of toekomstige bouwmogelijkheden niet doorkruist worden, kwetsbare natuurgebieden met een gestuurde boring worden gekruist en tijdelijke hinder door de aanlegwerkzaamheden worden gemitigeerd en/of gecompenseerd.	Zie beantwoording bij reactie 24.6. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren. Optimalisaties als bijvoorbeeld de aanlegwijze bij het kruisen van natuurgebieden (dit is afhankelijk van het type natuur), en het voor zover mogelijk rekening houden met (toekomstige) bouwvlakken. TenneT probeert hinder zoveel als mogelijk te voorkomen. Eventuele schade wordt door TenneT gecompenseerd.
38.3	Indiener heeft bezwaren tegen de realisatie van een transformatorstation bij Burgum vanwege landschap, natuurwaarde, invloed op recreatie en toerisme, (laagfrequent) geluid, aantal gehinderden, ruimtelijke inpassing, omgevingseffecten, kosten en planningsrisico's.	Het voorkeursalternatief gaat uit van aansluiting in Eemshaven. Daarmee is geen sprake van de aanleg van een hoogspanningsstation bij Burgum.

Indiener	Reactie	Beantwoording
39.	Natuur en milieufederatie Groningen	
39.1	Indiener is van mening dat het MER onvoldoende informatie bevat om een goede afweging te maken tussen de verschillende alternatieven. Indiener mist met name informatie over de aanwezigheid en aantasting van de biobouwers in het gebied. Ook wordt niet duidelijk welke oppervlakte van de bodem wordt aangetast bij de verschillende tracés en welke natuurwaarden hiermee verloren gaan.	Ter kennisgeving aangenomen. In MER fase 1 zijn de effecten op beschermde soorten en habitats onderzocht en beoordeeld. Voor de keuze van een voorkeursalternatief biedt dit onderzoek voldoende informatie om risico's voor de uitvoerbaarheid en haalbaarheid van de alternatieven en onderscheidendheid tussen de alternatieven in beeld te brengen. Daarmee past de diepgang van het onderzoek bij het doel van deze fase.
39.2	Het MER maakt duidelijk dat alle tracés onaanvaardbare schadelijke gevolgen kunnen hebben voor Natura 2000-gebied Waddenzee (en, daarmee samenhangend, de Natura 2000-gebieden Noordzeekustzone, Duinen Ameland en Duinen Schiermonnikoog). Voor vergunningverlening acht indiener een ADC-toets onvermijdelijk.	Ter kennisgeving aangenomen. Op basis van de MER fase 1 onderzoeken is een ADC-toets inderdaad voor geen van de alternatieven op voorhand volledig uit te sluiten. Of een ADC-toets nodig is, blijkt uit de Passende Beoordeling die in MER fase 2 wordt uitgevoerd. Uit het MER fase 1 onderzoek blijkt wel dat de kans op een ADC-toets verschilt tussen de alternatieven. Dit komt ook terug in de effectbeoordeling en speelt een rol bij de afweging van de minister.
39.3	Op grond van de bevindingen in het MER en de integrale effectenanalyse concludeert indiener dat tracé Eemshaven oost het meest milieuvriendelijke alternatief is. Bovendien het meest toekomstvaste alternatief. Bij een ADC-toets zal dit alternatief als minst bezwaarlijk gekozen moeten worden. Dat tracé is echter ook het bijna duurste en technisch meest complexe en	Zie beantwoording bij reactie 9.2. In hoofdstuk 7 van het deelrapport II - Natuur, zijn maatregelen en optimalisaties beschreven die effecten op natuur kunnen beperken of voorkomen. Deze mogelijkheden zijn ook meegenomen in de effectbeoordeling in het hoofdrapport van het MER en in de integrale effectenanalyse. De beschikbare maatregelen zijn echter beperkt en negatieve effecten kunnen niet worden uitgesloten.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>risicovolle alternatief en het veroorzaakt de meeste schade in het gebied de Borkumse Stenen.</p> <p>Indiener adviseert dan ook om te onderzoeken of de schadelijke gevolgen van sommige andere tracés ondervangen of beperkt kunnen worden door toepassing van alternatieve en/of innovatieve technieken alvorens tot een voorkeursalternatief te besluiten.</p>	
39.4	<p>Indiener adviseert om, gezien de grote onzekerheden en tekortkomingen, in MER fase-2 twee alternatieven uit te werken, namelijk Eemshaven-Oost en een optimalisatie alternatief naar Vierverlaten / Eemshaven west. Pas na verdere uitwerking en verdieping kan een verantwoorde keuze gemaakt worden voor een voorkeursalternatief.</p>	<p>Voor kennisgeving aangenomen. De minister heeft het voorkeursalternatief Eemshaven west gekozen op basis van een afweging van de effecten zoals verwoord in de integrale effectenanalyse, de ingekomen reacties, waaronder deze reactie van indiener, het regioadvies en het advies van de Commissie m.e.r. De informatie die hierin voorhanden was is voldoende bevonden voor de voorkeursalternatief keuze.</p>
39.5	<p>Naar verwachting is dit 700 MW-windpark niet het laatste ten noorden van de Waddeneilanden. Nieuwe doorsnijdingen van het gebied dreigen. Als nu het meest milieuvriendelijke alternatief als voorkeursalternatief wordt gerealiseerd, zullen de nieuwe doorsnijdingen nog schadelijker gevolgen hebben. Wij dringen er dan ook op aan om nu een verbinding te leggen met voldoende capaciteit om ook toekomstige windparken aan te sluiten.</p>	<p>Naar aanleiding van het regioadvies is er Joint Fact Finding (JFF) gestart naar de mogelijkheden voor het aanleggen van een corridor. Hierbij is ook gekeken naar de mogelijkheid voor het direct aanleggen van extra elektriciteitsverbindingen of een waterstofverbinding. De resultaten hiervan zijn meegenomen in het voorkeursalternatief.</p> <p>Uit de JFF blijkt dat gelijktijdige aanleg van meerdere kabels en/of leidingen technisch niet realistisch is. Ecologisch was het lastig om tot gedragen conclusies te komen. Toch biedt de JFF aanknopingspunten voor toekomstige aansluiting op Eemshaven. Het ministerie, TenneT, Gasunie en de regiopartijen stimuleren het onderzoek naar technologische innovatie om de effecten van volgende doorsnijdingen van de Waddenzee in impact te</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
		verminderen. Met de nu geplande hoogspanningsverbinding willen we rekening houden met toekomstige verbindingen.
40.		
40.1	Het tracé Eemshaven west gaat door het land van indiener. Indiener spreekt de voorkeur uit naar tracé oost of tracé west ten noorden van de zeedijk.	Voor kennisgeving aangenomen. De minister heeft het voorkeursalternatief Eemshaven west gekozen op basis van een afweging van de effecten zoals verwoord in de integrale effectenanalyse, de ingekomen reacties, waaronder deze reactie van indiener, het regioadvies en het advies van de Commissie m.e.r.
40.2	Het tracé west door de polder gaat door een gebied met veel agrarisch natuurbeheer. Dat is in de loop van de jaren opgebouwd door de agrarisch natuurvereniging Wierde en Dijk en later door het collectief Midden Groningen. De aanleg van de kabels veroorzaakt veel onrust en zodoende wordt dit werk teniet gedaan.	<p>In het MER is dit gebied meegenomen in de effectbeschrijving en -beoordeling onder het criterium 'Effecten op Natuurnetwerk Nederland'. Hier zijn ook effecten op overige beschermde gebieden, zoals akkervogelgebieden meegenomen. Alle tracés overlappen gedeeltelijk met (provinciaal) beschermde natuur en zijn daarmee niet onderscheidend in de keuze voor een Voorkeursalternatief. Daarom komt dit aspect niet als beslisinformatie terug in de integrale effectenanalyse.</p> <p>Bij de verdere planuitwerking van het tracé Eemshaven west zal het tracé geoptimaliseerd worden en worden maatregelen onderzocht om effecten te mitigeren of te compenseren.</p>
40.3	Indiener heeft bij Enexis een aanvraag ingediend voor het leveren van elektriciteit uit zonnepanelen. Dit kan niet gehonoreerd worden omdat de leidingen het niet aan kunnen. Met aanlanding in de Eemshaven wordt de kans op een aansluiting voor indiener alleen maar kleiner. Indiener vraagt hier een oplossing voor.	Bij aansluiting van Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden in de Eemshaven wordt de aangevoerde energie voor een groot deel via de 380 kV-verbinding Eemshaven-Zwolle getransporteerd. Een deel zal ook via het 220 kV-net worden verplaatst en de toekomstige Eemshaven-Vierverlaten 380 kV-verbinding richting Vierverlaten (en daarna via de 220 kV-verbinding richting Burgum). Het station Eemshaven Oudeschip heeft vooralsnog voldoende ruimte over voor lokale opwek. Dit is meegenomen in het thema Toekomstvastheid, hoofdstuk 7 van de integrale effecten analyse.

Indiener	Reactie	Beantwoording
41.		
41.1	Indiener is bezorgd dat de Klimaatdoelstelling niet wordt gehaald, dat vogelsoorten met uitsterven worden bedreigd, gezondheidsrisico's (kanker) ten gevolge van het magnetische veld, verzilting van de landbouwgrond en de verstoring van de bodem.	Voor kennisgeving aangenomen. De minister heeft deze aspecten dan ook betrokken bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren.
41.2	Indiener geeft de voorkeur aan alternatief Eemshaven oost, omdat er dan geen kabels over land aangelegd hoeven te worden (geen risico op verzilting, behoud vruchtbare landbouwgrond, meest voor de hand liggend voor de bouwer van het windpark).	Zie beantwoording bij reactie 9.2.
41.3	Indiener begrijpt niet dat de bouwer van het windpark boven de Waddeneilanden de kabels aangelegd krijgt en initiatiefnemers op land zelf moeten zorgen voor aanleg van kabels.	Voor de aanleg en het beheer van het net op zee heeft de Rijksoverheid netbeheerder TenneT aangewezen, die ook het hoogspanningsnet op land beheert. TenneT gebruikt bij de aanleg van het Nederlandse net op zee de kennis en ervaring die zij heeft opgedaan in Duitsland: zij beheert daar ook een deel van zowel het hoogspanningsnet als de netaansluitingen op zee. Het neerleggen van de bouw en het onderhoud van het net op zee bij TenneT zorgt voor een betere afstemming met het hoogspanningsnet op land en scheelt in de kosten en in de van de aanleg (graafwerkzaamheden), doordat bijvoorbeeld kabels van verschillende windparken in een tracé worden gecombineerd. De windparken op zee worden middels tenders in de markt gezet. Door deze activiteiten en de investering van TenneT n het net op zee is inmiddels geen subsidie nodig voor wind op zee. Voor windparken op land is een andere proces gaande. Daar is

Indiener	Reactie	Beantwoording
		maatwerk en lokale borging van een initiatief belangrijk. Dit wordt voornamelijk op het gemeentelijke op provinciale niveau begeleidt. Initiatiefnemers betalen daar zelf hun aansluiting, maar krijgen daar ook subsidie voor middels de SDE++.
41.4	Indiener raadt de keuze voor tracé Eemshaven west sterk af vanwege het lange traject door vruchtbare landbouwgrond waar verstoring van bodemlagen zorgt voor meerdere jaren minder voedsel oogst en minder inkomsten, aantasting van de unieke Eemspolder dat is aangelegd voor de landbouw, de verstoring van het magnetisch veld voor de vogels en mensen, de beperking voor de ontwikkeling van windmolenpark Eemshaven west waardoor de klimaatdoelstelling niet wordt gehaald en verziltingsrisico waardoor meerdere jaren de grondwaterbalans wordt verstoord.	Ze beantwoording reactie 32.2.
41.5	De informatievoorziening omtrent windpark boven de Waddeneilanden is gebrekkig. Er is geen speciale nieuwsbrief, enkel een Engelstalige Newsletter voor alle windgebieden samen.	De windenergiekavels uit de Routekaart Windenergie op zee 2030 zijn momenteel in ontwikkeling. Met de stakeholders op zee is contact, maar dit vindt voornamelijk individueel plaats. Eind van het jaar wordt de Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor dit windenergiekavel gestart. Dit is het moment waarop alle interesseerde de informatie tot zich kunnen nemen en een reactie kunnen indienen. In het project Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden is voorafgaand aan de keuze van het voorkeursalternatief een uitgebreid participatieproces doorlopen. Daarbij zijn meerdere middelen ingezet om een zo breed mogelijk publiek te bereiken, zoals de websites, brieven, een online informatieavond, online

Indiener	Reactie	Beantwoording
		<p>vragensessies van RVO en TenneT en aankondigingen. Ten behoeve van het project is een nieuwsbrief die door TenneT en EZK gezamenlijk wordt uitgegeven. Via deze link kunt u zich inschrijven: https://www.netopzee.eu/tennoordenvandewaddeneilanden/overige-pagina-s/nieuwsbrieven/aanmelden.</p>
42.	Stichting Eemswind en 22 aangesloten grondeigenaren	
42.1	<p>Indiener vindt het belangrijk dat gekozen wordt voor een kort tracé, recht toe recht aan. Daarmee zijn natuur, landschap, bewoners en economie het meest gediend. Tracé Eemshaven oost voldoet daar aan.</p>	<p>Zie beantwoording bij reactie 9.2. De aspecten lengte van het tracé, kosten en andere gebruiksfuncties zijn opgenomen in de integrale effectenanalyse, evenals de zorgen vanuit de omgeving voor een tracé door agrarisch gebied en de eventuele mogelijkheden voor mitigatie en compensatie. De minister heeft deze aspecten dan ook betrokken bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren.</p>
42.2	<p>Indiener vindt de tracékaarten te onduidelijk en onnauwkeurig (o.a. kaart 3.19 hoofdrapport MER), ook de beschrijving in paragraaf 3.5.1 is te summier. De aanduidingen Noorderdijk en Middendijk zijn in Uithuizen/Uithuizermeeden onbekend. Het onderzoeksresultaat is daarmee even onnauwkeurig als het kaartmateriaal en de tracébeschrijving.</p>	<p>Het klopt dat de kaarten in hoofdstuk 3 weinig detail geven. Hier is bewust voor gekozen omdat het tracé in deze fase van het project indicatief is en nog niet exact vastligt. Het geven van een groter detailniveau is daarom niet passend bij deze fase. Na de keuze van een voorkeursalternatief wordt het tracé verder geoptimaliseerd en in MER fase 2 zullen dan ook gedetailleerdere kaarten getoond worden en zal de tracébeschrijving ook verder worden gespecificeerd.</p>
42.3	<p>Indiener mist in het MER een beschrijving van de verstoring van het economisch leefmilieu binnen het gebied. Uitsluitend de kostenaspecten van TenneT spelen een</p>	<p>Het aspect andere gebruiksfuncties is opgenomen in de integrale effectenanalyse, evenals de zorgen vanuit de omgeving voor een tracé door agrarisch gebied en de eventuele mogelijkheden voor mitigatie en compensatie. De minister heeft deze aspecten dan ook</p>

Indiener	Reactie	Beantwoording
	rol. Indiener mist onderzoek naar de economische verstoring. De leiding brengt voor het gebied geen enkel economisch nut mee maar verstoort wel de activiteiten die lokale ondernemers in het gebied ontwikkelen. Deze lokale activiteiten dienen te worden ontzien	betrokken bij de keuze voor een voorkeursalternatief. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren. TenneT vergoed alle aantoonbare schade, ook als dit in de (redelijke) toekomst is.
42.4	Bij de beschrijving van het gedeelte op land in het tracé Eemshaven west ontbreekt het feit dat het uitermate vruchtbare kleigrond betreft, in gebruik bij gezonde hoogrenderende akkerbouwbedrijven met nevenactiviteiten als windexploitatie. Verstoring door leidingaanleg speelt een grote rol.	Zie beantwoording bij reacties 6.1 en 42.3.
42.5	Tracé Eemshaven west verstoort een optimale invulling van het zoekgebied met windturbines. De MER houdt geen rekening met geplande windturbines in een door de provincie vastgesteld zoekgebied. De Eemspolder en de Emmapolder behoren te worden ontzien vanwege de extreme schaarsheid van geschikte en vergunbare windturbinelocaties.	Zie beantwoording bij reactie 14.2.
42.6	Indiener is van mening dat onderzoek moet worden gedaan naar de veiligheidscontour van de leiding en dat de leiding diep genoeg (bv 6 meter diep met een boring) moet komen te liggen om minder beperkingen voor andere activiteiten zoals windexploitatie op te	Het aspect andere gebruiksfuncties is afgewogen bij de keuze van het voorkeursalternatief. Bij de verdere planuitwerking en in het MER fase 2 wordt ook gekeken naar optimalisaties van (de aanlegwijze van) het tracé om de effecten waar mogelijk te mitigeren.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	leveren.	
42.7	De MER moet ingaan op de bereikbaarheid van de polder, zeker vanwege de te verwachten gelijktijdige aanleg van de stroomkabel en de bouw van windturbines.	Na de keuze voor het voorkeursalternatief wordt de route nader geoptimaliseerd o.a. in overleg met de grondeigenaar, zodat er waar mogelijk minder effecten zijn.
42.8	Indiener wil dat de kabel met een gestuurde boring wordt aangelegd omdat grondroering ziekteverwekkers kan verplaatsen (grondhygiëne) en verstuiving veroorzaakt.	Zie beantwoording bij reactie 18.5.
42.9	Het tracé Eemshaven west wordt te aantrekkelijk voorgesteld, waar bij andere tracés vergezochte hinderpalen worden opgevoerd (vertroebeling, Eems-Dollard verdrag). Ook wordt te veel waarde gehecht aan natuur, geluid, stof en in beperkte mate landschap. Onnauwkeurig materiaal staat aan een zorgvuldige besluitvorming in de weg. Een ander tracé dan Eemshaven west verdient bij zorgvuldige afweging (rekening houdend met de economische activiteiten en potenties) de voorkeur.	Voor kennisgeving aangenomen. De genoemde aspecten zijn in beeld gebracht in de integrale effectenanalyse. De minister heeft op basis van de integrale effectenanalyse, de ingekomen reacties, het regioadvies en het advies van de commissie m.e.r. een besluit genomen omtrent het voorkeursalternatief.
43.	Wasserstraßen- und Schiffahrtsverwaltung des Bundes (WSV)	
43.1	Indiener is van mening dat de minister een afweging behoort te maken met inachtneming van alle belangen en	Het tracé Eemshaven oost is niet gekozen als voorkeursalternatief. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener op dit punt niet langer relevant.

Indiener	Reactie	Beantwoording
	<p>beschermde zaken waar effecten op kunnen optreden. Indiener heeft voor het tracéalternatief Eemshaven oost eerder gewezen op de belangen van de scheepvaart in de Eems, zodat dit aspect goed onderzocht en afgewogen kan worden. In paragraaf 5.3 van het MER deel IV wordt alleen in algemene termen ingegaan op de belangen van de scheepvaart en niet op mogelijke verstoringen van de waterweg Eems.</p>	
43.2	<p>Indiener mist een beoordeling van de nautische veiligheid per alternatief in de gebruiksfase.</p>	<p>Dit is niet onderzocht omdat naar aanleiding van de eerdere zienswijze de diepere ligging van de kabels in het Huibertsgat als uitgangspunt is genomen. Na aanleg hebben de kabels geen invloed op de nautische veiligheid doordat ze op voldoende diepte worden begraven. Tijdens de gebruiksfase zijn de effecten op de nautische veiligheid niet onderscheidend tussen de alternatieven. Daarom is dit in MER fase 1 niet beoordeeld.</p>
43.3	<p>Ook overige aspecten die indiener per brief op 28 oktober 2019 heeft ingebracht, waaronder het beheer van de waterweg Eems, komen in de integrale effectenanalyse nagenoeg niet terug.</p>	<p>Het tracé Eemshaven oost is niet gekozen als voorkeursalternatief. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener op dit punt niet langer relevant.</p>
43.4	<p>Indiener is van mening dat het tracéalternatief Eemshaven oost niet verder in het beoordelingsproces moet worden meegenomen. Indiener sluit zich aan bij de zienswijze van Rijkswaterstaat dat Eemshaven Oost minder geschikt is als alternatief.</p>	<p>Het tracé Eemshaven oost is niet gekozen als voorkeursalternatief. Daarmee is de beantwoording van de reactie van indiener op dit punt niet langer relevant.</p>
44.		

Indiener	Reactie	Beantwoording
44.1	Indiener is van mening dat het project niet door het oostelijke Waddengebied en Schiermonnikoog moet gaan. Dit gebied staat al onder druk door de vele industrie en het zeeleven wordt steeds kwetsbaarder. Ook het werelderfgoedgebied waar rust, ruimte en openheid heerst, raakt ingesloten.	Zie beantwoording van reactie 13.1. Voor kennisgeving aangenomen. Alle alternatieven doorkruisen het Werelderfgoedgebied. Dit effect is daarmee niet onderscheidend tussen de alternatieven. In MER fase 2 worden de effecten op het Werelderfgoed voor het voorkeursalternatief apart beoordeeld.
44.2	Indiener pleit voor zorgvuldig omgaan met het zeeleven, vogels, zeedieren en vissen.	Bij de verdere planuitwerking (MER fase 2) vindt nader onderzoek plaats naar de ecologische effecten en de mogelijkheden om effecten te mitigeren of compenseren.
44.3	Indiener is benieuwd of is onderzocht of de straling van de leidingen ondergronds / in de zee niet schadelijk is voor het zeeleven en voor mensen.	Zie beantwoording bij reacties 9.27 en 24.6 voor effecten op land. Het effect van magnetische velden op zeezoogdieren en vissen is onbekend. Alle negen in MER fase 1 onderzochte tracéalternatieven hebben mogelijk effect op deze soortgroepen. Daarmee is deze leemte in kennis niet van invloed op de voorkeursalternatief keuze, omdat dit niet onderscheidend is tussen de tracéalternatieven. In MER fase 2 (na de voorkeursalternatief-keuze) wordt de kennis over magnetische velden aangevuld met recente informatie uit veld- en bureaustudies van andere Net op zee projecten. Aangezien er nog geen vergelijkbare (qua voltage/vermogen) windparkaansluitingen in bedrijf zijn, kan er op dit moment nog niet daadwerkelijk onderzoek gedaan worden.